AD

VIRUM CLARISSIMUM

JOANNEM JACOBUM
BREITINGERUM

Linguæ Græcæ apud Turicenses Professorem

EPISTOLA.

Digitized by Google

Digitized by Google

VIRO CLARISSIMO

JO. JACOBO BREITINGERO

LINGUÆ GRÆCÆ APUD TURICENSES PROFESSORI.

A. M. CARD. QUIRINUS
S. R. E. Bibliothecarius, & Epiſc. Brixien.

PRolixa humanitatis officia, quibus me proxima Autumnali tempeſtate, dum Rhetiam, atque Helvetiam peragrando ad Turicenſem urbem iſtam diverti, proſequuti ſunt publici Scientiarum Doctores, Tuque in primis, Clariſſime Breitingere, ea cumularunt profecto literæ tuæ, quas mihi pridie Calendas hujus menſis dediſti. Scatent enim adeo copioſis benevolentiæ erga me ſignificationibus, ut, ſiquidem ad eas unice mihi conciliandas longum, & arduum iter illud ſuſcipere inſtituiſſem, ſatis amplum inde fructum me percepiſſe arbitrarer. Quoniam vero me iiſdem dignari decreveris, ea potiſſimum de cauſa, quod intellexiſſe Te affirmes, & ex ſermonibus, quos coram tecum miſcui, & ex mentione, quam Tui Brixiam redux ſubinde feci in literis ad jucundiſſimum Heideggerum, me multum abeſſe a perſuaſione, ut quidquam putem

Digitized by Google

decedere dignitati meæ, ſi in literario calle terendo comites mihi adſciſcerem inferioris, ut ipſe loqueris, ſubſellii homines; pro certo habeas, velim, me tumorem hujuſmodi, ceu vanam ſuperſtitionem, prorſus averſari. Nam hæc contra menti meæ ſedet ſententia, quantumvis præclara ſit dignitas, quam geras, magnopere ad eam augendam, perfruendamque conducere junctam cum præſtantibus ingeniis ſocietatem, eamque conſuetudinem, unde ipſis Ovidianum illud aptare valeas:

Nos fora viderunt pariter, nos porticus omnis,
Nos via, nos junctis curva theatra locis.

Vix crederes in qnantam admirationem me traxerit, quod jamdiu legi in Pauli Jovii Elogiis de Cardinale Beſſarione: *Habitabat* (en illius verba) *ſub Quirinali ad Sanctos Apoſtolos; deducebatur autem mane in Vaticanum, non exculto quidem, & numeroſo, ſed uno virtutis nomine decoro comitatu, quandoquidem præclara Græcæ, Latinæque linguæ lumina, peregrinorum requiſita oculis, circa eum in triviis omnium digito monſtrarentur. In his enim ſæpius conſpecti ſunt Trapezuntius, Gaza, Argyropylus, Plethon, Philelphus, Blondus, Leonardus, Poggius, Valla, Sipontinus, Campanus, Platina, Domitius, nullo ævo perituri.*

Poſtquam vero officiis illis benignitas tua, ut dixi, me affecit in literarum earum exordio, tranſitum ex eodem facis ad declarandam operoſam diligentiam, quam modo impendis in Epiſtolam,

quam

quam comiter ſtatuiſti mihi inſcribere, qua ſcilicet Codicis manuſcripti Turicenſis Græci antiquiſſimi, Pſalmorum librum argenteis literis, titulis vero auro fulgentibus, complectentis, rationem omnem, ac notitiam trades, nonnullaſque tuas circa hoc antiquitatis ſtudium opinationes aut in medium proferes, aut vindicabis. Equidem rem gratiſſimam mihi facies tua hac liberali communicatione; quare volens, libenſque polliceor, fore, ut nullam meam operam a Te ſinam deſiderari, ſiquidem ipſam præclaris tuis in ſacras literas ſtudiis quidquam adjumenti conferre poſſe exiſtimaveris. Itaque celebratiſſimum Vaticanum Septuaginta-Viralis verſionis Codicem, cujus jam ſpecimen Tibi miſi, pariterque Chiſianum, utique & ipſum auro contra æſtimandum, quem in binis ad Virum præſtantiſſimum Alex. Symmachum Mazochium literis memorari a me reperiſti, ſtudioſius quam antea rurſus evolvam, & utriuſque lectiones, quas Tibi pernoſcere neceſſarium fuerit, oculis tuis fideliter ſubjiciam. Certiorem, ut certo puto, Heideggerus Te fecit de binis Pſalmorum Codicibus antiquitate, & ornatu præſtantiſſimis, quos eidem ſcripſi me nactum fuiſſe in Monaſtica Sancti Galli Bibliotheca, & de diligenter in iiſdem a me obſervato Pſalmi XCV. loco, ut ediſcerem, an lectio *a ligno* habenda foret germana, vel ſubdititia; quam diſputationem haud omnino leviter pertractaveram in Epiſtola ad Virum Clariſſ. Nicolaum Frere-

tum, ea ibidem in lucem proferens, quæ certo demonſtrant, Sermonis S. Ephræm Syri authoritatem, qua maxime nitebatur doctiſſimi Patris Turneminii de ejus lectionis ſinceritate opinatio, huic non quidem adſtruendæ, ſed profligandæ inſervire.

Ingrederis poſtea ad ſenſus tuos de controverſia, quæ nuperrime mihi fuit cum Kieslingio, exponendos, utque iidem aperte innoteſcant quibuſvis, ad quorum manus mea hæc Epiſtola pervenerit, tuamet verba recitabo.

Quantum vero ad Tuam, Inlustris Purpuratorum Princeps, cum Cl. Kieslingio velitationem adtinet,

Non noſtrum inter Vos tantas componere lites,

& ea mihi ejus controverſiæ ratio eſſe videtur, ut non adeo proclive ſit dicere, utra potior, & victrix cauſſa ſit. Sepoſita enim Quæſtione facti, quæ teſtium fide nititur; (quam vero labefactare, ac ſuſpectam reddere, ubi e re alterius partis eſſe videtur, non admodum difficile eſt, quum nullus ſit hiſtoricus, qui non aliquando fuerit mentitus:) omnis controverſia vertitur in ea quæſtione, quænam Pauli III. (quo Pontifice ea tempeſtate non magis commodus aut opportunus Eccleſiæ quidem Romanæ præfici potuiſſet,) dum hæc ageret, fuerint conſilia, quis ejus in Proteſtantes animus aut voluntas? Quis vero non intelligit, quam ambigua res ſit, de aliorum conſiliis, quæ quominus pateant prudentes ſedulo cavent, eademque undique conquiſitis ſpecioſis prætextibus incruſtare ſolent, judicium ferre? Ceterum extra controverſiam poſitum eſt Pauli III. tanquam Pontificis Romani, animum a Proteſtantium partibus & commodis fuiſſe alieniſſimum, & quoniam illorum doctrina non potuit non Ipſi eſſe inviſa & exoſa, manifeſtum eſt, omnia ejus conſilia, quæ de unione & emendatione Eccleſiæ agitabat, non alio ſpectaſſe, quam ut Proteſtantes, tanquam transfugas, quibuſcunque fieri poſſet ar-

artibus, aut ſi artes minus procederent, vi aperta, in poteſtatem ſuam redigeret, atque etiam efficeret, ut relictis partibus & doctrina, quam fuerant amplexi, colla jugo & Hierarchiæ rurſus ſubmitterent Romanæ. Hæc vero ubi in cauſſa Religionis valent conſilia, non locum habere poſſunt libera de Veritate colloquia, non exſpectanda eſt corruptionis emendatio, ſed diſſimulatio, non errantium converſio, ſed oppreſſio. Et Tu quidem, EMINENTISSIME PRÆSUL, pulchre atque invicte doces, Paulum III. P.R. rem omnem ſerio agere videri voluiſſe; ſed quandoquidem non repugnat, immo admodum probabile eſt, ejus animum ab his quibus uſus eſt prætextibus alieniſſimum longe alio ſpectaſſe, quam quidem præ ſe ferebat; fruſtra & tantum non, quod præfiſcine dixerim, inanis mihi videtur illa veſtra diſceptatio, nec finem, nec triumphos habitura. Perinde eſt, ac ſi quæſtio moveretur, utrum auceps dum fiſtula dulce canit, ſerio rem agere, an potius ſcenæ ſervire videatur? Hæc de controverſiæ ſtatu in genere dicta ſunto.

Quandoquidem vero, Vir Clariſſime, galeatæ Epiſtolæ nomen Animadverſionibus meis in Kieslingium contortis infra tribuiſti, accipe quo pacto ex ipſæ, quin nova arma capeſcam, adverſus tuos hoſce ictus tutamen mihi donent habere. Conveniunt ea tua dicta cum Kieslingianis a me in hunc modum refutatis in Animadverſ. ad n. V. Epiſtolæ ſuæ. „Quænam, amabo, ad perficiendum ſanctum „opus, de quo agitur, magis idonea adhiberi poterant inſtrumenta, quam homines, quos deſcribit „in Epiſt. ad Card. Sadoletum publicus in Academia „Patavina literarum politiorum Doctor, Lazarus Bo„namicus? *Adſciti ſunt* (ait ipſe) *in ampliſſimum* „*Ordinem ſapientiſſimi, innocentiſſimi, clariſſimi ſum-*

„*ma*

„*ma auctoritate præditi Viri, evocati, rogati, facti*
„*ſunt Cardinales*. Nonne hos ipſos Paulus Pontifex
„adſcivit, hos evocavit, hos rogavit? Quare mox ille
„ſubdit, *O præclara Comitia! O his difficillimis tem-*
„*poribus neceſſaria! O ſingularem Pauli III. ſapien-*
„*tiam, ac bonitatem!* Pariter Jo. Caſa in Vita Petri Bem-
„bi eundem Pontificem maximopere collaudat ob
„relatos in Cardinalium cœtum eos, *qui quaque in*
„*civitate, quibuſque in terris eſſent, illuſtri quadam*
„*aut pietatis, aut prudentiæ, aut doctrinæ laude cele-*
„*brati*. Quid? ſi is quoque (ſexcentos alios teſtes af-
„ferre poſſem) cui ex maledicentia inditum nomen,
„Petrus Aretinus, ita eundem Pontificem affetur:
„*Gli altri Paſtori creano Cardinali Reverendiſſimi,*
„*& Voi create Vicarj di Criſto, e ciò verificherebbe*
„*il lungo andare, caſo che viveſſero ſecondo il dovere*
„*delle virtù loro, & il biſogno della Fede noſtra. Ve-*
„*ramente ſiccome eſſi non potevano naſcere in tempo*
„*più opportuno, ne a i giorni di miglior Papa; così*
„*Voi non potevate diſpenſare le dignità ſacroſante*
„*in più neceſſaria occaſione, ne in più giuſte creature.*
„Igitur ex tantorum hominum ſolertia, potius quam
„ex *Proteſtantium voto*, inſtituenda erat *deformatæ*
„*Eccleſiæ emendatio*. Illorum erat, potius quam
„Proteſtantium, internoſcere quid fieri, quid ten-
„tari oporteret, *ut Eccleſia depoſitis ſuis ſordibus,*
„*priſtinam, quam Chriſtus ſuæ Sponſæ dedit, recipe-*
„*ret formam;* eorundem eniti, *ne ſtupendi, quos in*
„*hoc negotio Paulus III. ſubiit, labores* inaniter ce-
„de-

Digitized by Google

„derent : ipſorum denique ,

„*Scire poteſtates herbarum , uſumque medendi.*

Dum autem contendis , Breitingere , ſeponendam eſſe Quæſtionem facti , quæ teſtium fide nititur , propterea quod hanc labefactare , non admodum difficile ſit, quum nullus ſit hiſtoricus, qui non aliquando fuerit mentitus, video Te minime animadvertere ad facti genus illud, quod ego exponendum ſuſcepi. Iſtud enim (audias me, precor) non unius, aut alterius hiſtorici fide nititur , ſed niti ipſum comprobavi innumeris Epiſtolis a Pauli III. Pontificatus exordio uſque ad ejus exitum exaratis , nec iis quidem ſemel in anno, ſed , ut ita dicam , diebus ſingulis, per homines ad Chriſtianam Remp. moderandam ab eodem Pontifice delectos, ſanctiſſimos, ſapientiſſimoſque, mentemque ſuam, & reconditos quoſvis ſenſus ſibi invicem abſque ullo fuco patefacientes, quippe qui nullam omnino candoris ſui pœnam luendam ſibi fore vereri poſſent, quandoquidem nec per umbram ſuſpicarentur, ſuas illas Epiſtolas poſſe evulgari. Quæſtio igitur facti , quæ hujuſmodi teſtium fide nititur , fundamentum habet adeo fixum , immotumque, ut nulla vi , nulla ſolertia, nulla fraude ſeu convelli, ſeu debilitari valeat.

- Subdis autem poſtea. **Quoniam vero Tu, Patrum Purpuratorum Amplissime, ita jubes atque etiam ultro eam facultatem indulges, ut quæ in legenda hac Tua Epiſtola galeata mihi in mentem venerint , Helvetica παῤῥησίᾳ in ſinum Tuum effundam , age paucas quaſdam**

&

Digitized by Google

& ſubitaneas ſtricturas tumultuarie, ut ſe ſe primum mihi obtulerint, adtexam. Præclare enim Tu intelligis, non hanc amicitiæ legem eſſe, ut libertas judiciis adimatur; qui enim in omnibus cum amico ſentit, non tam aſſentitur mea opinione, quam aſſentatur.

Stricturas, quas adtexes, exilientes ſcilicet ex eruditionis tuæ chalybe (ferventi quidem, non tamen vulnifico) ſcintillas ne omnino verear, imo vero ut iiſdem intrepidus occurram, facit ea ipſa galea, qua communitam Epiſtola mea ſe Tibi præbuit. Utar igitur ad eaſdem extinguendas, ſeu necandas, ut ſuperius feci, ejuſdem maxime Epiſtolæ verbis, quæ propterea ſtricturis illis tuis, quas recitabo, ſubjungam. Harum prima hæc eſt.

Ad §. 1. in Animadv. miratus ſum Te Imprudentiam exprobrare Profeſſori Lipſienſi, quod eam de ſtudio Tuo in colligendis etiam noſtræ Partis Libris ſuſpicionem animo fovit, quaſi id abs Te fieret eo conſilio, ut redderes Italis Tuis facultatem, qua longo tempore caruerunt, ut deinceps poſſint de ſecus Sentientium Fide, ac doctrina ex ipſorum Libris per ſe ſtatuere. Hoc ipſum enim, meo judicio, in examine veritatis primum eſt, ut æqui ſimus, neque etiam adverſæ Parti alia, quam quæ profitetur, dogmata imputemus, tantum ut ejus ſententiis invidiam conciliemus.

Imprudentia, quam Lipſienſi Profeſſori exprobravi, ea tantum eſt, qua mihi gratulari non dubitavit auctam Sectariorum libris Bibliothecam meam, perinde ac ſi idonei hi forent, æſtum Catholicarum partium tuendarum, quo ferveo, temperare. Contrarium prorſus uſuvenire, allatis exemplis demonſtravi. Quare his verbis Profeſſorem il-

illum affari incœpi in Animadverſ. quam citas: „Vereor magnopere, Kieslingi, ut de literaria „Bibliothecæ meæ ſupellectile non Catholicorum „tantum, ſed Proteſtantium etiam libris inſtructæ, „adeo præclare, quemadmodum hoc loco facis, ſen-„tire pergas, poſtquam tuas ad manus pervenerint „Volumina Editionis, cui adornandæ incumbo, „Epiſtolarum Cardinalis Reginaldi Poli, ante pau-„cos dies tibi dono a me tranſmiſſa. Statim enim „*Veſtibulum ante ipſum, primoque in limine* ejus Edi-„tionis deprehendes, hominum veſtrorum lucu-„brationes eum mihi uſum præbere, cui parum „tua illa gratulatio, ac lætitia conveniat.

Ad §. IV. Nimis liberalis eſt Cl. Kieslingius, quando aſſeverat, præter ea, quæ Sleidanus, Thuanus, & Sarpius nobis adſervarunt documenta Religionis emendandæ negotio lucem præferentia, pauca ad nos perveniſſe. Neque vero intelligo, quicquam meritis Tuis decedere, etiamſi in contrarium magnum illorum præterea numerum hinc inde in Tabulariis ſupereſſe contendam. Unicum profecto Eccleſiæ noſtræ Carolinæ Archivum infinita prope documenta, maximam partem ἀνέκδοτα, conſervat, quæ illuſtrandæ Reformationis Hiſtoriæ, per Angliam, Galliam, Poloniam, Hungariam &c. maximam lucem affundere poſſent. Modo labori faber non deeſſet, certe non deeſſet fabro labor. Huic rei fidem facit celeberr. Henric. Hottingerus in Bibliotheca Theologica paſſim, & ejus Viri Hiſtoria Eccl. N.T. IX. Vol. in 8. locuples promtuarium eſt hujuſmodi documenta largiter ſubminiſtrans.

Reponam ego, nimis liberalem fuiſſe Fueslinum veſtrum, dum ex Tabulariis iſtis Centuriam Epiſtolarum Helveticarum publicavit. Itaque de ea ad §. 1.

ita

Digitized by Google

ita ſcripſi: „Inter Epiſtolas illas, ſeu ab Eccleſiæ „Helveticæ Reformatoribus, ſeu ad eos ſcriptas, „& Epiſtolas, quæ in meis illis Voluminibus colliguntur, comparationem inſtitui, ex qua nemo „prorſus erit qui fateri non adigatur, meas illas, „quod nihil niſi ex Chriſtianæ virtutis norma con„tineant, admirationem, & ſuaviſſimos pietatis „ſenſus ipſas legentibus inſinuare idoneas omnino „eſſe; Fueſlinianas vero horrenda eorundem Re„formatorum diſſidia undique ſpirantes, commi„ſerationem, ac ſtomachum dumtaxat excitare. „Comparationem hujuſmodi in publicam lucem „efferendam cenſui literis datis ad præſtantiſſi„mum Helveticæ Monaſticæ Congregationis Præ„ſulem Dominum Bernardum de Franchenbergh, „Abbatem Cœnobii Deſertinenſis in Rhetia ſiti; „eique comparationi omnimode quadrat Horatii „illud, quod uſurpas,

„*Serpentes avibus geminantur, tigribus agni.*

Ad §. V. Non quæritur, quinam Viri, quanta Sapientia & auctoritate præditi, ad Conſilium de emendanda Eccleſia a Paulo III. fuerint delecti & adhibiti; ſed hoc quæritur, utrum illud Conſilium ad ea potiſſimum ſpectaverit, quæ medicam manum maxime poſtulare videbantur; ſcil. ut Libertas chriſtiana Eccleſiæ reſtitueretur, & doctrina ad normam S. Scripturæ, & ad Apoſtolicam ſimplicitatem caſtigata reduceretur.

Quæramus, velim, cur Majores veſtri, *& pietatis ſi qua forent, & doctrinæ opinione commendati a noſtrorum conſortio ſe ſe eliminandi conſilium ceperint,*

Digitized by Google

rint, quum contra fuiſſent Chriſtiani hominis partes, egregios horum conatus conſiliis, operiſque adjuvare. Id ego quæſivi a Kieslingio in eadem Animadverſ. poſtquam ſtatim antea præmiſiſſem, quæ ſequuntur: „PauloFarneſio Pontificatum gerente, maxima cum „laude a Catholicis cujuſvis Ordinis Viris labora-„tum fuiſſe conſtat, ut Eccleſia Romana, expunctis „labibus, quæ in eandem irrepſerant, in veterem „dignitatem reſtitueretur. Eo ſcilicet tendebat Su-„premi illius Hierarchæ ſtudium in Apoſtolico Se-„natu ex Viris ſanctiſſimis, ſapientiſſimiſque com-„ponendo, id enixe conabantur hujuſcemodi Sena-„tores, hæc ipſa cura Præſules alios bene multos te-„nebat, huic operi Principum politicas Reſpublicas „adminiſtrantium poteſtas ſuffragabatur, religio-„ſiſſimorum Cœnobitarum preces tanto bono di-„vinitus impetrando opem ferebant; cumulum-„que his omnibus addebant præcipui in eloquen-„tiæ diſciplina Viri, illam exerentes, ut ſanctum „iſtud propoſitum fautoribus, atque patronis abun-„daret.

Inſuper eundem Kieslingium de noſtrorum Procerum Conſilio in emendanda Eccleſia paria ferme, ac Tua ſunt, Breitingere, n. XIII. ſcribentem, nimirum, *Quos articulos in hoc, de quo agimus, conſeſſu prolatos ſi quis ad emendationem doctrinæ referre vellet, idem ageret, ac ſi mandata Principum ad ſtatum civilem ſpectantia huc trahere velit*, ita repreſſi: „Deſipiet utique quiſque *mandata Principum ad*

„*civilem ſtatum ſpectantia huc trahere velit;* ac
„proinde judicio tuo, Kieslingi, par culpa impin-
„genda erit in Novemviros, de quibus ſermo,
„quoniam *inceptis gravibus, & magna profeſſis,*
„non quidem purpureum, qui late ſplendeat, aſ-
„ſuerint pannum, ſed triobolarem, ac nulla proin-
„de æſtimatione dignandum. Nil aliud ergo Con-
„ſultationis illius conditores, te arbitro, ut dixi,
„promeruerunt, quam Venuſini poetæ ſcutica ca-
„ſtigari, his ſcilicet verſibus,

„*At nunc non erat his locus, & fortaſſe cupreſſum*
„*Scis ſimulare; quid hoc, ſi fractis enatat exſpes*
„*Navibus, ære dato qui pingitur? amphora cœpit*
„*Inſtitui, currente rota cur urceus exit?*

„Dum ita ſentis, dum ita ſcribis, nil ipſe aliud
„(aut fallor) promereris, quam ut ejuſdem poetæ
„verſiculum alium tibi regeram, ſtomacho, fate-
„bor, aliquantum commoto,

„*Quo teneam vultus mutantem Protea nodo?*

„Non amphoram, non urceum, lucubratione iſta
„tua decurrente, exire conſpicio, ſed dolium, nam
„dolio verſatilior mihi videris, dum Viros illos
„deſipientiæ ex ignoratione artis, quam factitabant,
„coarguis; Viros, inquam, quos paulo ante pieta-
„tatis, doctrinæ, & prudentiæ cauſa inſigniter ce-
„lebraveras. Quare anſam mihi præbes ex celebri
„Apologo Avieni fabulatoris verba (unico tan-
„tum commutato) uſurpandi: *Quid ego audio?*
„*Tun' eodem ex ore pariter & calidum, & frigidum*
„*ef-*

„*efflas? Valebis; neque enim mihi ratio eſt cum hujuſ-*
„*modi homine* concertationem *habere*. Apologus pro-
„fecto iſte, Kieslingi, multo aptius in te congruit,
„quam in Novemviros illos præſtantiſſimos pro-
„verbialis ſenarius, Τέκτων γὰρ ὢν οὐκ ἔπραττες ξυλουργικά.

Hæc ego adverſus Kieslingium exarabam. Venio nunc ad Te, Breitingere. Igitur, quæ tua eſt argumentandi ratio, *Non quæritur, quinam Viri, quanta ſapientia, & auctoritate præditi ad conſilium de emendanda Eccleſia a Paulo III. fuerint delecti, & adhibiti.* At quæram, cur præterea non addideris, extra controverſiam eſſe, Viros illos omni ſapientia, prudentia omni, & vel ipſo communi hominum ſenſu caruiſſe, ſiquidem eorundem de unione, & reformatione Eccleſiæ conſilia abnormiter heu quantum! a rectæ rationis ſemita ſentis deflexiſſe? Cur etiam non addideris, mentis ſtuporem iiſdem adſcribendum? quandoquidem medicam manum adhibere reformidantes in quibuſdam Religionis capitibus, puta in Sanctorum invocatione, in Reliquiarum, & Imaginum cultu, in precibus pro defunctis, in Miſſæ ſacrificio, atque aliis hujuſmodi, quæ reformata nihil propemodum detrimenti ſeu medicis ipſis, ſeu ægrorum multitudini allatura forent, contra vero, dum actum fuit de Sacerdotum vita, & moribus, de tota Antiſtitum, atque ipſius Pontificis Maximi poteſtate, & auctoritate, non pavorem dumtaxat omnem depoſuiſſe comperiuntur, ſed ferociter, *Ure, & ſeca*, conclamaſſe. Quid aliud, per Deum im-

mortalem ! niſi acerbam ſeveritatem, ſævitiam pene dixerim, in Romanæ Curiæ depravationes ſpirant capita, quotquot celeberrimæ Novem-Viralis Conſultationis artifices Paulo III. cujus juſſu eandem condiderant, proponere non ſunt veriti? Nonne præterea (ut de aliis taceam) Senatoria libertate refertæ ſunt binæ Card. Contareni literæ ad Juriſperitos confutandos, qui *radices veræ doctrinæ Chriſtianæ, & Philoſophicæ* ignorantes, licere Pontifici cenſebant, *ut pro arbitrio leges conſtituat, leges abroget, in legibus diſpenſet?* Legeſis, precor, Breitingere, earum literarum maximam partem, quam in Epiſtola ad Kieslingium die IV. Aprilis hujuſce anni a me data, typiſque impreſſa, recitavi; ac judicium facias, num homines, qui licenter adeo, imo audacter Romanæ Curiæ vitia caſtigabant, Pontificiſque auribus abſque ullo involucro audebant ea monita ingerere, quæ eaſdem haud leviter offendere valerent, num homines, inquam, iſti eos Ritus, quos jam jam indicavi, variare juxta Proteſtantium votum, & abſque ullo ſuorum incommodo, trepidaſſent. Trepidarunt autem, imo pro iiſdem Ritibus retinendis, ceu pro aris, & focis, pugnarunt. Haud ergo a Te promeruerunt, ut eorundem ſapientiam, & auctoritatem ad quæſtionem, de qua agitur, nihil facere affirmares, ſed omnino libere affirmandum a Te erat, ingenio nimis quam hebeti eoſdem fuiſſe, qui ſcilicet Eccleſiam emendantes acumine illo ſe deſtitutos oſtenderint, quo abun-

abundabant eo ipſo tempore Sectarum veſtrarum magiſtri, quodque effecit, ut cœlibatu, votis Monaſticis, jejuniis, aliiſque hujuſmodi nexibus exſoluti, commoda ſua neglexiſſe inſimulari non poſſent.

Quæ Kieslingius §. VI. Paulo III. exprobrat, quod tres ſuos nepotes adhuc infantes purpura & opibus auxerit, quo facto magis Familiæ ſuæ commoda ac ſplendorem, quam vero Eccleſiæ utilitatem ſpectaverit: ea ego a cauſſa Religionis & ab ejus Pontificis emendandæ Eccleſiæ ſtudio ſejungenda eſſe cenſeo; quanquam mihi non perſuadeatur, Eum hac in re majorem virtutis, cujus ſpes adhuc in herba fuerat, quam ſanguinis rationem habuiſſe: Et malim cum Pallavicino hoc factum ita excuſare, ut affirmem, Eum in hac cauſſa humani quid paſſum eſſe, atque longe extra & ſupra humanæ naturæ modum poſitum videri hæc ſtudia, hunc affectum, hanc στοργὴν penitus exuere. Parcius iſta Viris, ſi quidem objicienda, memento. Iliacos intra muros peccatur & extra.

Poſtquam Pallavicino adhæſiſſem affirmanti immortales laudes deberi Paulo III. ob cooptatos in Cardinalium Ordinem Viros præſtantiſſimæ doctrinæ, pietatis, atque prudentiæ, quos ex omnibus Europæ partibus delegit, ac præſertim *Un Contarino, un Polo, un Sadoleto, un Bembo,* nonne ipſemet Pallavicinus me adegit, ut hominum adeo excellentium judicio de adſcriptis etiam eidem Ordini junioribus Pauli III. nepotibus ſubſcriberem? Quare in Animadv. ad n. VI. Epiſt. Kiesl. hæc a me exſcripta reperies ex Præfat. libelli de Vita Card. Contar. „*Che ſe fra queſti* (loquor de præſtantiſſimis „Cardinalibus a Paulo III. renunciatis) *hanno avu-*

„*to luogo i tre giovani ſuoi Nipoti, cioè Aleſſandro,*
„*e Ranuzio Farneſi, e Guido Aſcanio Sforza, ho*
„*già fatto evidentemente conſtare nel Capo ſecondo*
„*della mia Operetta*, Imago &c. *che nella ſcelta pure*
„*di eſſi, i quali riuſcirono al certo gran lumi del ſa-*
„*gro Collegio*, longe majores extiterunt virtutis par-
„tes, quam conſanguinitatis, *al giudizio di quei*
„*irreprenſibili Cardinali, Contarini, Polo, Sadoleto,*
„*e di altri ancora; ſiccome per l'iſteſſo riguardo, cioè d'*
„*una virtù, che trovandoſi in teneri fanciulli è capace*
„*di generare nelle menti ſaggie, e perſpicaci* non incer-
„tam ſpem (*per valermi delle parole dell'iſteſſo Sa-*
„*doleto*) ſed firmam fundatamque opinionem, *po-*
„*tè Giulio III. ſenza veruna cenſura avvanzare al*
„*Cardinalato il ſanto giovanetto Roberto de' Nobili,*
„*la qual elezione non ſolo non riguardò per moſtruo-*
„*ſa Paolo IV. Pontefice di ſommo zelo, ma ſollevò*
„*di più l'iſteſſo Roberto in età di anni* 14. *al grado*
„*di Bibliotecario della S. Sede, e così potè pure Pio IV.*
„*ſenza cenſura promovere S. Carlo Borromeo in età*
„*d'anni* 21. *alla ſacra Porpora, ed un anno di poi*
„*alla Mitra di Milano.*

Ad §. IX. Quoad Eccleſia Rom. in illis Doctrinæ capitibus, quæ Cl. Kieslingius h. l. recenſet, non agnoſcit, ſe a Doctrina Apoſtolica defeciſſe: fieri non poteſt, ut vel Paulus III., vel alius P. R. E. unquam de ea emendanda cogitaſſe dici poſſit. Itaque fruſtra eſt omnis diſputatio de hujus Summi Pontificis conſiliis, utrum ſeria fuerint, an tantum ſcenæ ſerviendæ inſtructa: neque vero in hac cauſſa quiquam vel Flaminii, vel ullius hominis authoritas valet.

Non

Non video, Breitingere, qua ratione dici a Te poſſit, nihil valere M. Antonii Flaminii (ut de hoc uno tantum loquar) authoritatem ad tutanda Catholicæ Eccleſiæ dogmata. Kieslingiûm enim Epiſtolæ ſuæ n. IX. doctrinæ Catholicæ corpus miſere in Romana Eccleſia deformatum objicientem, his verbis excepi: „Horrenda ergo omnia iſta, Kies-„lingi, ac digna proinde, quibus Virgilii Maronis „illud aptetur,

„*Triſtius haud illis monſtrum, nec ſævior ulla*
„*Peſtis, & ira Deûm Stygiis ſe ſe extulit undis.*

„At quid facias? Ea omnia in *Pontificiorum* Eccle-„ſiis dominabantur, dum rerum inter ipſos poti-„retur Pontifex ille, quem M. Ant. Flaminius ſuas „eidem lucubrationes in Pſalmos ſuperius collau-„datas inſcribens, his verbis affatus fuiſſe compe-„ritur: *Quid? quod caſtiſſimus ſummi Dei cultus,* „*pleniſſimaque pietatis religio, ſumma omnium vo-*„*luntate fidei Tuæ, præſtantiſſimæque virtuti credi-*„*ta eſt, atque in terris maximi Numinis locum tenes.* „*Ad quem igitur mitterem explanationem libri ſan-*„*ctiſſimi, quam ad cuſtodem, & principem omnis ſan-*„*ctitatis, quem jure omnes Sanctiſſimum & colimus,* „*& nominamus?* Eam autem explanationem, ut „jam adnotavi, Flaminius exaravit, *Divino ſpiritu,* „vobis ipſis teſtibus, pleniſſime *illuſtratus*, ſiqui-„dem in eadem *eximia in Deum pietas, ardenſque* „*Numini optimo ſerviendi placendique ſtudium, qua-*„*quaverſum elucet*. An non igitur Flaminii dictum „illud

„illud efficiat, ne adeo dira, fera, & horrida a vobis „exiſtimentur ea omnia Catholicorum dogmata, „quæ recenſuiſti?„ Subiunxi deinde Epiſtolæ ejuſdem Flaminii ad Protonotarium Carneſecam haud ita breve fragmentum, cujus initium: „*Stanno „oſtinatiſſimi nelle loro imaginazioni, accecati dalla „ſuperbia umana, amatrice della novità, & nimica „delle vie comuni. La qual ſuperbia ſi naſconde fa-„cilmente ſotto il falſo zelo della Religione, &c.*„ Finis vero „*Volendo giudicare le coſe divine col di-„ſcorſo bumano ſaremo abbandonati da Dio, & in „queſto ſecolo contentioſo talmente ci accoſteremo „all' una parte, ed odiaremo l'altra, che perderemo „del tutto il giudicio, & la charità, & dimanderemo „la luce tenebre, & le tenebre luce, & perſuadendoci „d'eſſer ricchi, & beati, ſaremo poveri, miſeri, & „miſerabili, per non ſaper ſeparar* pretioſum a vili. „*La qual ſcienza ſenza lo ſpirito di Chriſto non ſi „può imparare; al qual ſia gloria in ſempiterno. Amen*

Ad §. XIX. in Animadv. Neſcio an recte cauſſæ Tuæ conſulueris, quod factum illud de ſubmiſſis a Paulo III. ad exſtirpandos Proteſtantes militaribus copiis, in hoc Pontifice non tantum laudas, ſed ita laudas, ut non dubites affirmare, Illum hoc facto optime de Rep. chriſtiana fuiſſe promeritum, & niſi ita ſtatuiſſet, fuiſſe quod in egregio laudum cumulo quiſquam deſideraret. Si hoc jus eſt Pontifici, atque ea inſuper animo ejus inſedit opinio, quod Proteſtantes ipſis Muhamedanis deteriores ſint, ut qui animas, ut hi corpora, captivas ducant, atque in perniciem trahant; quorſum, quæſo, pertinet inſtituta illa diſceptatio de Pauli III. animo in ſuſcipiendis de unione & refor-

formatione Eccleſiæ conſiliis? cui non patere debent, atque eſſe penitus perſpectæ horum conſiliorum rationes? Quam ſeria fuerint hujus Pontificis conſilia de emendanda Eccleſia, & de convocando deinceps in hunc finem libero Concilio, teſtem habemus ingenuum, & omni exceptione majorem Romulum Amaſæum in ea Oratione, quam in funere hujus Pontificis dixit p. 37. Ubi agit de Concilio indicto, atque ejus fines explicat, hunc in modum fatur: *Non erant profecto in dubium, ac in novam controverſiam denuo revocanda, quæ de omni religionis jure ac forma, deque iis, quibus religio ipſa contineretur quæſtionibus, de Sacerdotum vita & moribus, de tota Antiſtitum atque ipſius Pont. M. poteſtate, atque autoritate jam conſtituta fuiſſent.*

Quod ipſe Te ignorare profiteris, compertum omnibus facient tradita a me in ea Animadverſione, quorum propterea partem huc afferam. „Frænandam arbitror ego, omnino fuiſſe, quoquo „modo poſſet, Novatorum immenſam licentiam, „qua ſuſdeque humana, divinaque omnia miſcebantur. Eam ſcilicet, quam amariſſime deflens „Cardinalis Sadoletus in Orat. ad Princ. Germ: „*Contigit* (inquit) *proximis his, & ſuperioribus* „*annis, ut ea de vobis, Germani, videremus, quæ* „*videre ſane rati nunquam eſſemus. Pacati antea, &* „*concordes inter nos vivebatis; nunc nulla uſquam* „*atrocior eſt in vobis diſſenſio. Deum, & Divos* „*omnes ſumma cum pietate colebatis; nunc pietate* „*extincta ſtudia veræ religionis apud magnam partem* „*veſtrorum obſoleverunt. In eis legibus continebamini, quæ ad ſobrietatem, & abſtinentiam a majoribus* „*noſtris ſanctis illis Viris, & antiquis Patribus la-*

„*ta*

„*tæ, omnium deinceps ſæculorum obſervantia accep-*
„*tæ fuerant, & comprobatæ; nunc proſtratis legibus,*
„*rerum diſcrimine ſublato, remiſſis continentiæ fre-*
„*nis, omnia vobis libera, & ſoluta voluiſtis.* Alijs
„etiam ejuſdem Orationis locis eorundem flagitio-
„rum atrocitatem Novatoribus improperat Sado-
„letus; deploratque, odio acerbo, ac inexaturabili
„contra nos ab ipſis ſuſcepto, laxatiſque iracundiæ
„ſuæ frænis, eoſdem conatos fuiſſe, omnes & di-
„vinas, & humanas leges, omnes veteres mores,
„omnes ſuperiorum, atque inferiorum Ordinum
„diſtinctiones, curationes, gradus miſcere, atque
„confundere. Dolet præterea quammaxime, eoſ-
„dem in ea perverſitate perſeverare, ac, perinde
„ipſi ſatis puri, ac mundi forent ab omnium cri-
„minum maculis, totum tamen una vituperatio-
„ne Sacerdotium, caputque Sacerdotii Romanam
„Eccleſiam, acerbiſſime proſcindere, & lacerare,
„*Et tamen in hac Urbe* (de Romana loquitur) *his*
„*quoque urbanis vitiis, præſertim avaritiæ, in qua*
„*maxime populus offenditur, reprimendis, ac mode-*
„*randis, & ad veterem morem, caſtum illum, ac*
„*modeſtum redigendis, accerſiti ſunt ab hoc ſapien-*
„*tiſſimo, & optimo Pontifice ex variis terræ locis de-*
„*lecti Viri, ijdemque in ſummo honoris gradu poſiti*
„*ab eodem, & collocati, quo majore præditi auctori-*
„*tate curam hiſce rebus, & diligentiam adhibeant.*
„Adverſus hujuſmodi Novatores, truces, iracun-
„dos, impetu magis ad omnia quam ratione dela-

„tos,

Digitized by Google

„tos, jactantes adeſſe ſibi in hoc extremo tempore „Spiritum ſanctum, qui tanto ſeculorum numero „non affuerit tot Patribus, ſedatis, gravibus, re-„rum divinarum ſcientia, & ſanctitate vitæ præ-„claris, adverſus, inquam, homines iſtos annon „par & æquum erat arma comparari, ſiquidem „non alia ratione frænum injici eorum audaciæ „valuiſſet? Innumeris Romanos Pontifices onera-„bant convicijs, horrenda in ipſos probra jacie-„bant, vocabantque Antichriſtos, qui Chriſti ip-„ſius certiſſimi Vicarii ſunt, Apoſtolicam ipſam „Sedem verbis turpiſſimis proſcindebant. Tole-„randa igitur erat tanta pravitas? Abſit. *Norunt* „*enim* (ut Sadoleti verba rurſus uſurpem) *aut certe* „*facile noſſe poſſunt, conſtitutis jam rebus, & publica* „*firmata re, ſive ea humana ſit, ſive divina, qui* „*miſcere, & novare res ſtuduerunt, eos ſemper tur-*„*batores pacis, & concordiæ fuiſſe habitos. Quod ſi* „*in hominum rebus publicis jure ita fertur, & judica-*„*tur, quanto plus Catholica in Eccleſia, quæ non hu-*„*manis conſiliis, ſed divina providentia jam inde a* „*principio conſtituta eſt, eademque tam multis ſeculis* „*corpus ſuum ſincerum, ſolidumque retinuit, corru-*„*pta membra rejecit, optimo jure dicendum, & ſen-*„*tiendum eſt.* Tam projectam petulantiam armis „etiam, lenioribus remediis nihil proficientibus, „retundi curandum utique erat, præſertim vero a „Romano Pontifice.„ Hæc omnia eo magis miror, Breitingere, a Te reprobari poſſe, quo clarius ex

Hel-

Helveticæ Hiſtoriæ libris, quorum lectione nuperum iter a me in iſtis partibus habitum oblectavi, mihi innotuit, Anabaptiſtarum factiones a Turicenſi magiſtratu veſtro armis repreſſas fuiſſe ita aſpere, ne dicam truculenter, ut nihil illæ dirius in aliis Germaniæ regionibus fuerint expertæ. Licuit olim, licetque hac etiam tempeſtate Sectariis quibuſvis, in Italia, imo in ipſa Romæ urbe, lares figere, dummodo adverſus publicam tranquillitatem nihil agant, nihil moliantur. Proteſtantes vero, quos conſiliis junctis cum Regibus Paulus III. armis, poſtquam leniora remedia nihil profeciſſent, inſectandos ſtatuit, ad humana, divinaque omnia ſuſdeque vertenda, conſpiraſſe, certiſſimis documentis comprobatur.

Sed nolo his diutius inhærere, ne TIBI, REVERENDISSIME DOMINE, moleſtus ſim: ego enim ita ſemper ſtatui, non poſſe ab imprudentiæ culpa abſolvi illum, quiſquis cum TUÆ dignitatis Viro, qui partem magnam Sacri illius ac ſummi Eccleſiæ Rom. Conſilii, in quo illius Eccleſiæ Cardo vertitur, conſtituit, de Religionis cauſſa diſceptationem ſua ſponte ſuſcipiat: neque proinde unquam huc auſus eſſem deſcendere, niſi a TE humaniſſime fuiſſem invitatus atque provocatus. Hæc ergo ſufficiant ad probandum TIBI meum obſequium.

Ea quoque ſatis, Breitingere, fuiſſe dicam ad probandum, in ratione ad emendandam Eccleſiam inita a Pauli III. Conſiliariis non horum ſapientiam, non doctrinam, non pietatem, aliaſque egregias dotes, quibus veſtri quoque homines teſtimonium perhibuerunt, ſed, Te judice, incredibilem ſtultitiam

emi-

emicuiſſe; quibus proinde Plautinum dictum aptetur, *Multos vidi delirare* Conſultores, *ſed qui magis quam iſti delirarent, vidi neminem.* Ita quidem ex tua ſententia; verum ex mea ii delirarunt quam maxime, qui in emendatione ſtatuenda Thracium hominem illum imitari ſtatuerunt, de quo, ex Herode Attico, ita Gellius lib. XIX. Cap. XII. *Homo Thracius, ex ultima Barbaria, ruris colendi inſolens, cum in terras cultiores humanioris vitæ cupidine commigraſſet, fundum mercatus eſt, olea atque vite conſitum, qui, quia nihil admodum ſuper vite aut arbore colenda ſciret, videt forte vicinum, rubos late atque alte obortos excidentem, fraxinos ad ſummum prope verticem deputantem, ſoboles vitium e radicibus caudicum ſuper terram fuſas revellentem, ſtolones in pomis aut in oleis proceros atque decerptos amputantem. Acceditque prope, & cur tantam ligni atque frondium cædem faceret, percontatus eſt. Et vicinus ita reſpondit, ut ager, inquit, mundus puruſque fiat, ejuſque arbor atque vitis fæcundior. Diſcedit ille a vicino, gratias agens & lætus, tanquam adeptus rei ruſticæ diſciplinam. Tum falcem ibi ac ſecurim capit, atque ibi homo miſer imperitus vites ſuas ſibi omnes & oleas detruncat: comaſque arborum lætiſſimas, uberrimoſque vitium palmites decidit: & fruteta atque virgulta ſimul omnia, pomis frugibuſque gignendis felicia, cum ſentibus, & rubis purificandi agri gratia convellit, mala mercede doctus audaciam, fiduciamque peccandi imitatione falſa eruditus.* Fabulam hanc ipſam ad rem

C tuam

tuam facere exiſtimaſti in libello, De Principiis in examinanda, & definienda Religionis eſſentia, quem mihi nuper dono miſiſti, quemque optima fruge refertum (pauculis quibuſdam, de quibus admonitum feci Heideggerum, exceptis) ſum nactus; quare ea fabula enarrata nuperum Scriptorem Gallum, adverſus quem amica in eo libello diſputatio a Te ſuſcipitur, his verbis taxaſti: *Cum purgare vellet Chriſtianæ Religionis latifundia, falce temere, & inclementer impreſſa ad vivum omnia reſecaſſe nonnullis videri poſſet*. Sinas, Breitingere, his ipſis tuis verbis me nunc uti ad reprobandam Magiſtrorum veſtrorum in adhibenda falce pro reſecandis Eccleſiæ vitiis temeritatem, atque inclementiam. Eos profecto oportebat a ſanctiſſimis, ſapientiſſimiſque agricolis, cujuſmodi Contarenus, Sadoletus, & Polus, atque alii horum collegæ, diſciplinam rei ruſticæ ediſcere, aut ſaltem iis ſociari, ut ager Eccleſiæ mundus, puriorque fieret, ejuſque arbor, atque vitis fæcundior. Præ Viris illis omni Chriſtiana virtute præditis, quid aliud Zuinglius veſter (ignoſcito mihi ita loquenti) niſi *homo Thracius*? Hoc ipſum tacitus cogitabam, dum nuperrime agrum veſtrum Tigurinum equitando peragrarem, atque ob oculos haberem locum illum, in quo veſter ille inſignis Propheta nita cum Catholicis pugna miſere occubuit; pariterque dum in San-Gallenſi Cœnobio degens plura inaudirem de illius hominis in Toggemburgenſi Comitatu natales ſortiti fortuna.

Hæc

Digitized by Google

Hæc omnia ad Te, Vir Clariſſime, exaraveram, quin prælo jam ſubjeceram, dum Chriſtiani Natalis Solemnitas inſtaret. Accidit vero, ut ipſo die, qui eandem præcedit, perlatæ ad me fuerint prima noctis hora Kieslingii literæ datæ XII. Decembris, una cum ejuſdem lucubratione typis excuſa, mihique inſcripta, *Qua de Geſtis Paulli III. cum Henrico VIII. Angliæ Rege agitur, & ejus emendatio Anglicanæ Eccleſiæ ſuſcepta defenditur*. Eandem avide ſtatim evolvi, nec in me fuit, ut cubitum irem, quin prius illius, etſi 88. paginis conſtaret, lectionem abſolverem, & quin etiam animo meo conſtituerem refellendi Adverſarii rationem. Cepi tunc ergo conſilium, quod mihi tempus, reſque, locuſque dederunt, nimirum huic ipſi Epiſtolæ ea inſerendi, quæ Kieslingianæ illi reponenda cenſerem; tempus, inquam, nam tres feſtivi dies Solemnitatem illam confeſtim ſubſequentes typographicis operis ceſſationem præſcribebant; locus etiam, quem ſcilicet Epiſtola iſta ad umbilicum nondum perducta faciebat; ac demum res ipſa, quod Kieslingius adeſſet ipſemet, ut cauſam, quam ipſe quadantenus defendendam ſuſceperas, ſuis lacertis animoſe propugnaret. Itaque quidquid intervalli feſtivo eo triduo a ſacri mei muneris occupationibus mihi contingeret, impendendum ſtatui in reſponſione illa componenda. Id autem reapſe perfeci, rogavique in anteceſſum Kieslingium, ne grave illi futurum eſſet, ex mea hac Epiſtola, quæ ad Scriptionem illam ſuam

facient, depromere, perinde ac ſi ſibi ipſi exarata fuiſſent. Ea vero dum depromet, intelliget ille, ut ſpero, Cathedram ſacrarum literarum, quam in Lipſienſi Athenæo obtinet, hiſtoricarum nunc indaginum fructus ex ſemetipſa exorientes conſpicatam, obſtupeſcere, ceu ad alienæ arboris ſurculos, mirarique proinde *ſuas frondes, & non ſua poma.*

In ſuæ illius Commentationis exordio ſatagit Kieslingius ſtatim fidem elevare triumScriptorum, quorum teſtimonia in mea ad ipſum Epiſtola recitaveram, ſcilicet Joannis Caſæ, Lazari Bonamici, & Petri Aretini, neque animadvertit, non eos tantum, ſed teſtium phalangem ad prædicandas Pauli III. laudes conſpiraſſe. Ita enim p. IV. illius Epiſtolæ ad ipſum ſcripſi. „Laudes autem Pauli III. „quas mentis tuæ aciem effugere haudquaquam „velim, licet libelli illius mei ſingulæ fere paginæ „recenſeant, attamen ſatis eſſe putem, ſi in duobus, „aut tribus dumtaxat teſtimoniis ibidem recitatis „ſe ſe illæ oculis tuis conſpiciendas exhibeant, in „Scriptis videlicet Joannis Caſæ, Lazari Bonamici, „Petri Aretini, quos Authores, & præſertim po„ſtremo loco nominatum, nemo affirmaverit pro„penſioris ingenii fuiſſe ad blandiendum, ſive aſ„ſentandum Romanæ Curiæ, ſummiſque Pontifi„cibus.„ Præterea ignoraſſe prorſus videtur quinam fuerint Triumviri illi, dum eos vocat *Curiæ Romanæ lumina, Viros in Romana Eccleſia celeberrimos, Romanæ Sedis Proceres & filios*, ac proinde

de

de ſubdit, *Quid mirum in tantas Paulli tertii ſui optimi, & indulgentiſſimi Patris prorupiſſe laudes? Etenim multis a Paullo III. ornati beneficiis & honoribus, ingratæ igitur mentis labem ſibi adſperſiſſent, ſi horum beneficiorum immemores extitiſſent*. Nec Bonamicus certe, nec Aretinus ſomniarunt unquam, fore, ut aliquis poſt bina ſæcula exurgeret, qui ipſos inter Romanæ Eccleſiæ lumina, inter Romanæ Sedis Proceres recenſeret, atque inter illos, quos Paulus III. beneficiis cumulaſſet. Caſa etiam, licet auctus a Paulo III. Archiepiſcopatu Beneventano, & Veneta Legatione, multum tamen abfuit, ut laborum ſuorum ab eo Pontifice amplam ſe recepiſſe mercedem arbitraretur, adeo ut ejuſdem morte accepta, de ea ita ſcripſiſſe ad amicum comperiatur in Epiſtola, quæ poſtrema eſt inter editas in Veneta hujus Operum Collectione T. 3. p. 285. *V. S. può eſſer certa, che la morte di N. S. mi è doluta aſſai, come di quel Prencipe che io ho ſervito con tanta affettione, e divotione, quanta capiſce il mio animo. Ma ſia anco certa, che io non ho diſpiacere alcuno per mio conto particolare, anzi mi par quaſi aver guadagnato la libertà, & il potermi ſcuſar col mondo, ſe io non gli vorrò più credere coſa che mi prometta*. Et paulo poſt indicata Decameronis Bocacii Narratione XV. libere admodum de nummis a ſe, ut Romanæ Curiæ ſerviret, projectis, loquitur, *Io ho gittato via i miei* (danari) *qui tanti anni, e ſommi rimaſto pur quaſi dove colui cadde*. Fœde igitur Kieslingius hallucinatus eſt,

 dum

dum in iis Triumviris perſonam inſpexit, quam eoſdem geſſiſſe nemo unquam, niſi in eorum temporum hiſtoria omnino hoſpes, comminiſci valuiſſet. Quis autem crederet, unum idoneum fuiſſe, qui eandem illis accommodaret Adverſarium meum, vel eo loco, quo de teſtium fide examinanda hæc cenſoria auctoritate præſcribit? *Fidem teſtium in re hiſtorica examinaturi, variæ nobis obſervandæ erunt notæ, ex quibus de veritate, & auctoritate teſtimoniorum eſt ſtatuendum. In fide hiſtorica in fronte quaſi requiritur, ut ſolliciti ſimus, quæ ſit teſtis hiſtorici conditio, quo videlicet tempore, in qua Eccleſia, in qua gente, quo loco, & ex qua conditione vixerit.* Diſpeream, ſi quidquam preſſius a Kieslingio ſcribi potuiſſet ad damnandam incuriam, qua examen illud in negotio, cujus eſt modo ſermo, omnimodis neglexit. Caſam, Bonamicum, Aretinum per ſummam oſcitantiam pro illis Proceribus habuiſſe ſe oſtendit, ob quos ad Cardinalatum evectos immortales laudes Paulo III. tribuendas iidem affirmarunt; & de quibus hæc ego ejuſdem Epiſt. p. VII. „Age jam, Kieslingi, nunc in medium profer ad „elevandam horum teſtium fidem, detrahendum„que nominibus ſive Pauli III. ſive Procerum illo„rum, quos Pontifex iſte Chriſtianæ Reip. admini„ſtrandæ præfecit, idonea reputaveris. Fare, quod„nam ſit vituperationis genus, quam in eoſdem „Viros ad ampliſſimum primo Ordinem evocatos, „adhibitoſque poſtea ad graviora quæque Catholi-

„cæ

„cæ partis negotia pertractanda, contorqueas. Dic, „num in illis ſeu Eccleſiaſticarum rerum peritiam, „ſeu probitatem, ſeu ſtudium emendationis, de „qua agitur, aſſequendæ, ſeu animi ab omni aſ- „ſentationis, ab omni ad privata commoda reſpe- „ctu defæcati candorem ipſe deſideres? Audi modo quid ſubjungat Kieslingius, *Quid enim, quæſo, Paulli tertii Pontificis prudentia in creandis purpurati Collegii Romani viris oppido doctis, piis, & claris facit ad demonſtrandam laudatiſſimi Pontificis ſacrorum emendationem, de qua lis eſt, haud felicibus cum auſpiciis præſtitam?* Facit quam maxime, repono; nam alias dicendus foret, non Viros doctos, pios, & claros, Paulus III. ad opus illud adhibuiſſe, ſed Conſultores ita delirantes, ut nemo magis, quod ipſum ſuperius a me tradita evicerunt.

Æque ac ex teſtimoniis jam jam laudatis elabitur Kieslingius, ceu (fas mihi ſit hoc verbum uſurpare) anguilla, & quidem *longæ cognata colubræ*, ex duabus Epiſtolis Contareni, quarum, ſecundæ præſertim, magnam partem produxi p. VIII. IX. X. XI. XII. XIII. poſtquam hæc præmiſiſſem: „At „quoniam poſtremum hoc, candor ſcilicet, a ve- „ſtris hominibus paſſim in invidiam vocari con- „ſuevit, eum ipſum egregiam fuiſſe eorundem Pro- „cerum laudem, placet hoc loco, præter innume- „ra ejuſdem rei teſtimonia in Voluminibus Regi- „naldi Poli Epiſtolarum Editionis ſeu jam recitata, „ſeu recitanda, luce meridiana clarius demonſtra-

„re

„re ex nonnullis Cardinalis Contareni ſententiis.„ Eæ ſententiæ obviæ ſunt in binis hujus Cardinalis literis,quas in lucem protulitThomas de Roccaberti in T. XIII. Biblioth. Pontif. Innocentio XII. dicatæ, & Romanis typis eo Regnante vulgatæ. Earum autem recitationem his verbis concluſi: „ Ac„cepiſti,Kieslingi,quemadmodum abſque ullo fu„co Pontificiis auribus ingerere vel ea monita, quæ „parum iiſdem arridere poſſent, queis nempe ſu„premæ Cathedræ arbitrium arctioribus cancellis „circumſcriberetur, in more haberent Primates „Eccleſiæ Romanæ, iique præſertim, quos Paulus „III. rectores, magiſtroſque aſſidere juſſerat guber„naculo ejuſdem Eccleſiæ, dum maximis iſta flu„ctibus agitaretur„.Quid ad iſta modo Kieslingius? Animi candorem cæteris ſuis virtutibus Contarenum ſociaſſe ingenue confeſſus eſt; at, perinde ac ſi quidpiam aliud,quam eum candorem iis literis allatis demonſtrare inſtituiſſem, tranſitum ſtatim facit ad tria argumenta delibanda,quæ nihil prorſus ad rem, de qua agebatur, ſpectarent. Verboſius primo expenditCanonem VI.Concilii Nicæni,quo Suburbicariarum tantum Eccleſiarum ſollicitudinem Romano Antiſtiti adjudicari contendit; deinde Eccleſiam Romanam inſimulat, quod in condendis religioſi cultus inſtitutis a tramite rationis, & revelationis turpiter deflexerit; tandem, unde ortum duxerit liber de Captivitate Babylonica a Luthero conſcriptus,exponit, illumque miris elogiis ex-

Digitized by Google

extollit. Mihi tempus non vacat ſubſequi Adverſarium per tortuoſas adeo ſemitas incedentem, quæſtionis noſtræ themate poſthabito.

Poſtquam Epiſtolæ ſuæ ſeptemdecim paginas, ea qua dixi ratione, Kieslingius conſcripſiſſet, decimam octavam ab his verbis exorditur: *Habes igitur*, EMINENTISSIME PATER, *meam de his Paulli III. præconibus mentem ſtricto calamo allatam. Operæ vero pretium erit, alterum nunc concertationis noſtræ caput aggredi, quod, res Henricum VIII. Angliæ Regem inter, & Paullum III. Pontificem geſtas potiſſimum attingit. Magnopere deprædicas Paulli III. prudentiam in re cum immorigero Sedis Romanæ filio agenda adhibitam, & eam in toto capite tertio* (libri de Geſtis Pauli III.) *multis nominibus confirmas*. Ingreditur autem eam concertationem, mentem ſuam aperiens de ſuſceptis ab Henrico ad procurandam Anglicanæ Eccleſiæ emendationem conſiliis, ac ingenue primo loco fatetur, ipſum nec Pontificiis, nec Lutheranis prorſus addictum, Proteoque, & Vertumno mutabiliorem extitiſſe. Poſtea initio p. 21. *Alea nunc jacta* (inquit) *primam tractationis partem aggrediar.* Verum enimvero ita aggreditur, ut ſtatim ſubleſtæ fidei inſimulari a me poſſe videretur. Exprobrans ille ſiquidem mihi, quod male me habuerit Thuani ſententia de Henrici VIII. ingenio, quod ejuſcemodi fuiſſe fingatur, *ut eum, ſi æquiores & prudentiores Pontifices nactus fuiſſet, ſponte ſe ſubjecturum ipſorum poteſtati fuiſſe, appareret... & in quo,*

ſi

Digitized by Google

ſi in voluptates ſolutior non fuiſſet, nihil merito deſiderare poſſes; exprobrans, inquam Kieslingius, me blanda iſta de Henrici ingenio Thuani dicta concoquere non poſſe, plura huc facientia ex meis libris teſtimonia recitat, at palmarium prætermittit, quod in Decadis quartæ Epiſtolarum mearum Latinarum Synopſi dono meo ab eodem utique accepta, antequam Epiſtolam ſuam publicaret, occurrit. Exſtat illud in Epiſtola Pariſienſibus bonarum literarum Academicis inſcripta, nam iſtos ibi his verbis exoravi: „Integerrimum, religioſiſſimumque „Henrici morum teſtem potius (*quam Thuanum*) „audite Jacobum Boſſuetum, Meldenſem Epiſco„pum, qui in lib. VII. Operis *Hiſtoire des Varia„tions &c.* in ejuſdem geſtis nil magis agnoſcit, „quam *le comble de la cruauté & de la tyrannie.* „Audite vel ipſum Anglicani Schiſmatis præco„nem Gilbertum Burnetium, qui tamen de Hen„rico ita ſcribere non dubitavit: *Il donna l'exem„ple pernicieux de ſouler aux pieds la juſtice, & d'op„primer l'innocence la plus manifeſte*; idemque poſt „graviſſima alia ejuſdem ſcelera deteſtata, his ver„bis elogium concludit, *Ce ſont la des táches ſi odieu„ſes, qu'un honnete homme ne ſcauroit l'en excuſer.* Teſtimonia iſta, quæ in Epiſtola ſecunda meæ illius Decadis quartæ, ut dixi, allegantur, niſi Kieslingius diſſimulaſſet, nulla ipſi patebat occaſio me hiſce verbis compellandi: *Qua fide igitur, & auctoritatis firmamento hæc de Henrico ſcribere poſſis,*

non

non intelligo, Tyrannidis, & crudelitatis metam attigiſſe Regem illum, nemo in dubium revocaverit. Valeat itaque Kieslingius, dum pag. 23. 24. 25. 26. 27. ita de Henrici geſtis diſſerit, ut ſugillata a Pontificiis fuiſſe tradat ea tantum de cauſa, *quia Pontificem Sede ſua in Anglia deturbavit, dejecit, expulit.* Ut id re vera in dubium revocari non poſſe quiſquis intelligat, recitabo integrum Burnetii teſtimonium, quemadmodum in Animadv. ad n. XII. in Epiſt. Schelhor. T. I. Epiſtolar. Card. Poli illud attuli: *On ſe perſuade, qu' un ſi méchant homme & un prince ſi cruel n' a pû rien faire de bon. Mon deſſein n'eſt, ny de defendre, ny de diminuër ſes fautes. Il fit des depénſes exceſſives, qui l' obligérent a fouler ſes Peuples; il extorqua du Parlement, par deux fois, un aquit de toutes ſes dettes; il falſifia ſa monnoye; & commit bien d' autres actions indignes d'un Roy. Son eſprit chaud & emporté le rendit ſévère & cruel. Il fit condamner a mort un bon nombre des Sujets, pour avoir nié ſa primauté Eccleſiaſtique: entre-autres, Fiſcher & Morus, dont le premier etoit fort vieux & l' autre pouvoit paſſer pour l' honneur de l' Angleterre, ſoit en probité, ou en ſçavoir. Il viola, ſous un prétexte léger, l' amniſtie qu' il avoit donné aux rebelles: car ſous ombre d' une nouvelle révolte, il en fit condamner pluſieurs, ſans qu' on pût prouver qu' ils euſſent trempé dans ces noveaux troubles. Il uſa d'une rigueur exceſſive contre la maiſon de Polus; il traita*

cru-

Digitized by Google

cruelement Cromvvel, & enſuite le Comte de Surrey & le Duc de Norfolc. Sa conduite envers quelques unes de ſes femmes ne ſçauroit etre juſtifiée; &, ce qui mérite le plus de blâme, il donna l'exemple pernicieux, de fouler aux pieds la juſtice, & d'opprimer l'innocence la plus manifeſte, en faiſant juger des perſones ſans les entendre. Ce ſont là des tâches ſi odieuſes, qu'un honneſte homme ne ſçauroit ſ'en excuſer.

Progreditur Kieslingius a p. 28. uſque ad p. 43. quam plurima conſarcinando, ex quibus, ut ipſe putat, *Henricus VIII. ſummo jure ſibi Capitis Eccleſiæ Anglicanæ nomen vindicavit, & ſe, ſuoſque ſubditos a ſervitute Sedis Romanæ liberavit.* Hac ille ratione argumenta ad commendandam Pauli III. fidem, integritatem, & prudentiam a me deprompta a lenitate, & manſuetudine, qua in coercendo, & ad frugem revocando Henrico VIII. uſus eſſet laudatus Pontifex, debilitaſſe, imo profligaſſe ſibi videtur. At quoniam arriſit ibidem Adverſario diſputandi ratio hujuſmodi, multum abeſt, ut intra eos cancellos conſiſtat, de quibus eundem rogavi ut conſentiret, deproperabo ad eorum examen, quæ in ſubſequentes paginas, ſcilicet a 43. ad 58. ille congeſſit pro Cardinalis Poli rebus, Legationibus nimirum, & libro, in invidiam trahendis.

Facili autem negotio penſum hujuſmodi abſolvam, quod Poli vindicias abunde perſecutus ſim

in

in iis libris, quorum verba ad invidiam illam amoliendam quamplurimum facere quum Adverſarius non intelligeret, eadem adeo large in Epiſtola ſua recitavit, ut nil minus, quam dimidiam partem earum paginarum, quas dixi, conficiant. Evolvit itaque ille librum de Pauli III. Geſtis, Editionis literarum Poli Tomum primum, & alterum, Epiſtolam ad Pariſienſes Academicos, ſeu hujus Synopſin; at valde mirandum, ejuſdem oculos effugiſſe quæcumque de Poli libro, ejuſque Legationibus inter me, & Schelhornium lato calamo diſputantur in utriuſque illius Tomi Præliminaribus; idque eo magis mirandum, quod ejus diſputationis breviarium eidem exhibuerim in fronte Animadverſionum, quas in ipſius Epiſtolam ante ſex menſes compoſui, atque vulgavi. Cauſam, cur Kieslingius nullam mentionem in ſua illa Epiſtola fecerit intentatæ a Schelhornio in Paulum IV. accuſationis de celeberrima, ac ſapientiſſima Conſultatione Novemvirali in Indicem librorum vetitorum relata, mihi viſus ſum certo divinaſſe in libello Animadverſionum in Schelhornii Epiſtolam uno abhinc menſe a me edito, quod nimirum Kieslingius ceu putidam calumniam habuerit accuſationem illam, quemadmodum habitam eandem fuiſſe probavi a Sarpio, Curayero, Seckendorffio, Thuano, Launoyo, Richerio, ac tandem (ne Alexandrum, Dupinium, Continuatorem Fleury, alioſque nominem) a Daniele Franco, qui acerbiſſimam cen-

Digitized by Google

ſuram in eum Indicem conſcripſit, & quidem, teſte ipſo Schelhornio, curate, & diligenter. Quænam vero interceſſerit cauſa, cur pari ſilentio Kieslingius prætermiſerit alternas mei, & Schelhornii Scriptiones de argumento, de quo hic eſt ſermo, imo ne ſemel quidem ſeu in prima illa, ſeu in altera hac Epiſtola, Schelhornii nomen laudandi occaſionem ullam ceperit, id prorſus me latet.

Accedo nunc ad Polum vindicandum adverſus Kieslingii criminationes. Agit iſte de Poli libro ab initio p. 43. uſque ad totam p. 47. at paucula omnino ſunt, quæ de ſuo interſerit fuſioribus narrationibus, quas recitat ex meis libris. Primo autem loco ita ſcribit: *Ille ipſe, quem dixi, liber ſale Attico, & Romano ad nauſeam uſque conditus, cujus non inſcius fuit Henricus Rex, clancularias inter Anglos excitaverat murmurationes, & ſuſurrationes, licet publici juris nondum eſſet factus. Fama vero, malum, quo nullum eſt velocius, rem a Reginaldo Polo ſuſceptam in Angliam detulerat, & Henrici animum in Polum tanto magis excitaverat.* Quid opus, quæſo, clancularis inter Anglos murmurationibus, quid opus famæ celeritate, ut liber ille Henrico innoteſceret? Opus illud uni Henrico Polus deſtinaverat, uni Henrico tranſmiſerat, atque ita ſatagebat, ne a quovis alio, præterquam ab Henrico, legeretur, ut ægre permiſerit Contareno (quem unum ejuſdem Lydium lapidem elegerat) aliquot ejus folia Pontificis oculis ſubjicere,

re, utque, poſtquam ipſe Romam adventaſſet, illud ipſum eidem Pontifici etiam ſæpe petenti, ut ſibi oſtenderet, celaverit. Hæc & alia hujuſmodi ſæpius inculcata, & indubiis documentis comprobata deprehendiſſet Kieslingius in utriuſque Voluminis Poli Fpiſtolarum, quæ dixi, Præliminaribus, ſi quis amor concertationem inter me, & Schelhornium agitatam cognoſcere ipſum tenuiſſet. Ex documentis illis unum dumtaxat hic afferam adeo certum, adeo perſpicuum, ut nihil magis. E Belgio, quo cauſa Legationis ſibi a Pontifice demandatæ Polus commigraverat, literas iſte dedit ad Angliæ Parlamentum, eaſdemque exorſus eſt a libri de Unitate Eccleſiæ a ſe conſcripti defenſione, atque inter cætera hæc habet: *Ad eum* (Henricum) *certe ſolum miſi; quocum ita egi, ut nemo unquam a confeſſionibus illi ſecretior eſſe potuiſſet. Hoc tantum ſpectans, quod Confeſſores, ut illi tantum ſua peccata oſtenderem; cæteros vero ita celavi, ut cum & eo loco eſſem, & apud eum, in cujus gratiam ſcriptum eſſe librum, qui maligne interpretari vellet, & idem affirmaret, veriſimiliter omnibus dicere videri poſſet; tamen hoc, Deo teſte, dico, cum tot nunc menſes Romæ fuerim, & a Pontifice, ut omnes norunt, ſemper honorifice & liberaliſſime fuerim tractatus, tamen nunquam hoc mihi perſuaderi permittebam, ut librum illi oſtenderem, cum idem ſæpe peteret, cujus in me liberalitas ſi nihil proficeret, ut illius deſiderio hac in re ſatisface-*

 rem

Digitized by Google

rem, vel autboritas ſola me cogere poterat. Atque bic nunc, Magnifici Domini, ſi juſti mearum actionum æſtimatores, quod ſpero, eſſe volueritis, cum nec autboritas, nec benevolentia potuit boc a me impetrare, facile judicare poteritis quo animo ſcripſerim. Iterum igitur dicam, nec famæ, nec quorumvis hominum murmura notitiam libri illius ad Henricum detulerunt, ſed ipſummet librum Regiis oculis Polus ſubjecit, celatumque reliquis omnibus voluit.

Recitat deinde Poli Epiſtolam ad Aloyſium Priolum datam, ex meæ Collect. T. I. Ep. XXVI. p. 437. ſeq. Ejus Epiſtolæ initium hujuſmodi eſt: *De meis ſcriptis, etſi non poſſum aliter dicere, me valde gaviſum, eam partem, in qua de Pontificis Primatu agitur, ita a Cardinali probari, tamen non mibi minus grata fuit ejus admonitio in altera parte, in qua nimis acriter & aſpere cum Rege agere videor, in quam partem plane invitus deſcendebam. Sed (Deum teſtor) boc maxime motus, quod ejus animi ſalutem ſemper ſpectabam, quam nunquam aſſequetur, niſi delicta agnoſcat, bæc vero niſi ante oculos ponantur; quo pacto poterit cognoſcere? Quis autem nunc, præter me, boc munus ſumet? Qua in re utinam! cum amiſſione omnium bonorum meorum aſſequerer, ut vel ea ſaltem legeret, quæ maxime aſpera a me ſcripta ſunt.* Cauſas ſtatim Polus affert, ob quas aſperitatem illam Henrico ſalutiferam exiſtimaverit. Has vero Kieslingius in-

inſuper habens, completa Epiſtolæ illius recitatione ita ſubdit: *Ex his teſtimoniis apparet, Polum humanitatis, reverentiæ, & prudentiæ limites tranſiiſſe, & ingenio ſuo indulſiſſe*. Kieslingium ipſum tranſiiſſe eos limites, & ingenio ſuo indulſiſſe, apparebit quibuſvis, ſiquidem norint, ſilentio ab eo premi, allatis a Polo in ea Epiſtola excuſationibus Contarenum adeo acquieviſſe, ut iſte paulo poſt faſſus fuerit, ſe dolere de obfirmato Henrici in Schiſmate animo, *præſertim cum Opere illo tuo* (ita Polum in literis ſuis alloquitur) *tam eleganti, tam erudito, ac egregii cujuſdam, quin potius ſingularis erga eum ſtudii pleno admonitus fuerit*. Eas literas memoravi in primi illius Tomi locis tribus, videlicet in Animadverſion. p. XIX. & in Diatr. p. 311. & p. 352. ac præterea eaſdem integras ſuo loco recitavi ſcilicet p. 464. & ſeq. At venabulis omnibus, foveiſque liberare veloci ſaltu Kieslingius ſe didicit, teſtimoniis ſcilicet, quæ adverſus ipſum faciunt, diſſimulatis, Ovidianum illud ſuis commodis aptans,

Parce queri, melius ſic te ulciſcere tacendo.

At quo parcior eſt (ne quid durius dicam) Kieslingius in depromendis ex meis libris teſtimoniis cauſæ ſuæ incommodis, eo ille promptior, & minus verecundus in proferendis de ſuo futilibus prorſus argumentationibus. Itaque recitata ea, quam dixi, Poli ad Priolum Epiſtola non contentus aſperitatem damnaſſe libri ab illo compoſiti,

Digitized by Google

prudentiæ Pauli Pontificis tribuit, quod ab incude & prælo ipſum removerit, potius opprimendum, quam evulgandum ratus: *Quo in capite Paulus III.* (ait ille) *bene omnino, & ſapienter egit, ipſique maxime cedit laudi, & prudentiæ.* Quiſquis hæc in Kieslingii Epiſtola legerit, facile adducetur ad credendum, Polum libri illius publicandi deſiderio flagraſſe, idque pro re certa habuiſſe viſus eſt Kieslingius ipſe, quod in evolvendo primo libro Epiſtolarum Poli, nimium incurioſus fuerit (id me valde mirari ſuperius affirmavi) appoſitorum ad eundem Præliminarium. In iis autem deprehendiſſet potiſſimas partes in eo libro ſupprimendo Poli ipſius fuiſſe, nam ibi in Animadv. ad n. XII. Epiſt. Schelhor., rem paucis complexus ſum in hunc modum: „Vulgatum Romanis typis eundem li„brum, ſe prorſus inſcio, dum ſcilicet ab Urbe „abeſſet ad Cæſarem in Hiſpaniam ablegatus, Ro„mam redux ut primo intellexit, rem ægre tulit, „neve ille prodiret, ſtudioſiſſime curavit; unde „Prooemium ipſi ex Pauli Pontificis mente appo„nendum non quidem intra paucos dies, ut faci„le præſtare potuiſſet, compoſuit, ſed ſpatio ad „ſcribendum impetrato, cuſtoſque interim impreſ„ſorum exemplarium effectus, nec iſtud, quod Ca„rolo Cæſari eo tempore inſcribere meditabatur, nec „exemplaria illa foras emitti, etſi utrumque amici „vehementer poſtularent, paſſus eſt Rege Henri„co ſuperſtite. Hoc autem mortuo, Apologeticam

„ad

„ad Eduardum ejus filium Epiſtolam, quæ ipſa
„foret Procemii illius loco, conſcripſit, ut ipſe nar-
„rat in eadem §. LII. adactum omnino ſe ſentiens
„ad annuendum Operis ſui ſeu novæ impreſſioni,
„ſeu excuſorum jam exemplarium editioni. Car-
„dinalis enim Thrucſeſius, Epiſcopus Auguſta-
„nus, ſi id diutius differretur, a ſe omnino per-
„fectum iri confirmabat; præterea idem Opus
„in inferiorem Germaniam delatum, in manus
„quorundam pervenerat, qui illud typis iterum
„vellent excudere. Spe autem, qua blanditus pri-
„mum ſibi fuerat ex juvenis Regis indolis fama,
„fruſtratus, eam ſcilicet evulgationem ejus hono-
„ri ſervire poſſe, toto Eduardi Regni tempore
„Opus in latebris, ut antea, continere perrexit.
„Tandem poſt Eduardi obitum Maria ad Regium
„ſolium evecta, quum in Angliam ad Catholicam
„religionem inſtaurandam adveniſſet, iterum de
„eodem evulgando cogitare cœpit, non ſponte ſua,
„ſed Vergerii, qui illud oppugnare aggreſſus fue-
„rat, conviciis coactus. Ejuſdem itaque edendi, una
„cum Epiſtola ad Eduardum, facultatem Cardi-
„nali Auguſtano conceſſit, ſperans, eo edito, ſibi
„amplius in ea cauſa non laborandum. Pleraque
„iſta, ne dicam omnia prorſus, quæ paucis in
„hunc modum perſtrinxi, meridiana luce clarius
„ex mea Diatriba conſtant, apertiſſime inſuper ex
„monumentis meo huic Volumini præfixis, & ex
„Poli Epiſtolis eidem ſubjunctis; at nuſquam ma-
„ni-

„nifeſtius, quam ex illa ad Regem Eduardum, „cujus editionem diligentiſſimo Schelhornio debe„mus.„ Debemus, inquam; at perinde ac ſi nihil prorſus Schelhornianis Collectionibus debere ſeu Lutheranorum ſectam, ſeu literariam Remp. Kieslingius arbitraretur, abnuit iſte vel uno obtutu, quo Epiſtolam jam jam laudatam T. I. Amœn. Hiſt. Eccl. & Liter. a p. 192. ad p. 276. facile detexiſſet, eaſdem dignari, quas in meis libris frequentiſſime citavi, nec enim ea in re mihi licebat eſſe negligenti.

Æque de Poli Legationibus, ac de ejus libro feciſſe vidimus, miſere, jejune, & inficete Kieslingius ad pertractandum accedit; miſere, inquam, præ illis quæ de eo quoque argumento diſputata jam fuerant inter me, & Schelhornium. Aggreditur autem eam tractationem a duplici inſigni hallucinatione. *Omnem* (ait ille p. 48.) *moves in Epiſtola ad Benedictum XIV. emiſſa, cujus me, pro tua in me benignitate, participem feciſti, lapidem, ut abſentiam Reginaldi Poli a reſidentia, & cura Epiſcopali excuſes. Sed non tam abſentiam, quam cauſam bujus abſentiæ, & itineris urgeo, quæ fuit, ut Carolus V. Imperator adverſus Henricum VIII. exſtimularetur, quo Catharinæ, nec bujus ſolum infelicis Reginæ, ſed potius Sedis Romanæ cauſam ſuſciperet.* In ea Epiſtola ad Sanctiſſimum Benedictum XIV. omnem lapidem movi, ut religioſiſſimi Poli ſenſus de Reſidentiæ Epiſcopalis officio Antiſtites quoſvis, iſtud ob miniſteria a

Prin-

Digitized by Google

Principibus ſibi demandata negligentes, erudiret. Altera hallucinatio Kieslingii in eo repoſita eſt, quod Polum ſibi finxit Reſidentiæ illius vinculo adſtrictum an. 1539. quo Hiſpanicam Legationem ſuſcepit, licet eo tempore, & per quindecim poſtea annos, nec Epiſcopus, nec Presbyter, ſed Diaconus tantum foret, hocque Ordine initiatus, in Angliam anno 1554. fato jam functis Catharina Regina, Henrico Rege, hujuſque ſucceſſore Eduardo VI. commeavit, Apoſtolicæ Sedis ad Reginam Mariam Ablegatus, eoque advectus tunc primo Sacerdos inunctus fuit, Infulaſque Cantuarienſes accepit. Quid igitur dicam, niſi dormitanter omnino a Kieslingio meos libros lectos fuiſſe? Quoad epocham autem initi a Polo Epiſcopatus, oſcitantiæ illius dedecus eo magis eidem homini erubeſcendum eſt, quo compertius conſtat de ſuſpicionibus contrahendi inter Mariam Reginam, & Polum conjugii, quibus adſperſum fuit Anglicum illud iter, quibuſque cauſam dedit Diaconi gradus, in quo Polus per tria, & amplius luſtra a ſuſcepto Cardinalatu perſtiterat, nihil prorſus ſollicitus Presbyteratus aſſequendi, perinde ac ſi cœlibatus vinculo ſe adſtringere arctius refugiſſet.

Poſtquam duabus iſtis hallucinationibus ſibi viam ad tractandum de Hiſpanica Poli Legatione Kieslingius ſtraviſſet, ex paginis 46. 47. 48. quas integras more ſuo exſcribit, libri mei de Pauli III. Geſtis, ſat aperte evinci contendit, ei Pontifici con-

conſilia arriſiſſe prorſus aliena a boni, & ſapientis Paſtoris officio. *Aſt enimvero* (ait ille) *tam creduli, & obedientes non fuerunt Imperator Carolus V. & Franciſcus, ut ſe huic controverſiæ inter Henricum, & Paullum III. acerrime actæ ingererent, ut potius rem in medio relinquerent, & fœdera inſuper, & pacis ſtudia cum Henrico VIII. inirent.* In primo teſtimonio, quod ex tribus illis paginis depromit, hæc inter cætera diſertis verbis habentur: *Omnino lenibus, omnino aptis ad Henricum ex Chriſtianæ pietatis lege juvandum inſtructum fuiſſe Polum ab eodem* (Pontifice) *mandatis, fidem apertam faciunt hujus Epiſtolæ omnes ad Legationem illam ſpectantes, quæ pariter evincunt, nihil in iis mandatis abſonum, nihil inconſultum, nihil contra fas, juſque civilis imperii ambos eos Principes videre ſibi viſos eſſe.* Et paulo poſt: *Quod dixi, nihil niſi æquum, & bonum a Pontifice in ea Legatione Polo demandatum fuiſſe, quin opus ſit ad alias Epiſtolas confugere, ſatis conſtare faciam ex apologetica ejuſdem ad Eduardum VI. Angliæ Regem.* Verba iſta poſtquam Kieslingius recitaverat, ejuſdem partes erant, eas Epiſtolas evolvere, perſcrutari, excutere, atque inde excerpere, quæ juſtam comprobarent interjectionem iſtam ſuam: *Eja! imago, ſi Diis placet, optimi, & ſapientiſſimi Pontificis, qui Polum in Galliam, & Hiſpaniam emiſit, ut motus inteſtinos in Anglia cieret, & ignem inter hos Principes accenderet!* At ne una quidem ex iiſdem Epiſtolis inſpecta, rem ſe

ſe confeciſſe arbitratur ex infelici Legationis illius ſucceſſu, qui demonſtret, Pauli Pontificis conſilia nulla ratione Principes probaſſe. Conſecutionem hanc ut eliderem, attuli ex Abbatis Grandii, Galli Scriptoris, libro, *Hiſtoire du divorce &c.* fuſiorem locum, quo invicte adſtruitur ex indubiis, quæ ille affert, documentis, Principum dictis eorum facta vere non reſpondiſſe. Reſpondiſſent autem, *Si les Princes* (idem ſubdit) *étojent toûjours bien inſtruits de leurs intereſts, ou plus tôt s'ils ne preferojent pas, comme autres hommes, l'utile & le preſent a l'honneſte & au futur.* Adeo autem verum eſt, ea Principum dicta præceſſiſſe Poli Legationem, ut in Italica ejuſdem ad Contarenum Epiſtola, ſcilicet LXXIII. Tom. II. hæc aperte ab ipſo ſcribantur de turbis adverſus Catholicos in Hibernia excitatis: *Di queſto ſono cauſa queſti rumori che fanno queſti Prencipi di voler far l'impreſa, e noi non facendo altro, ſaremo cagione, che tanto più ſaranno li ſudditi oppreſſi da quella tirannide.* Hoc certe teſtimonium palam nos edocet, potius quam impulſoris, quam ſtimulatoris, geſſiſſe Pontificem in negotio, de quo agitur, cunctatoris perſonam. At neque illam, neque alias conſulendas ſibi cenſuit Kieslingius Epiſtolas, hiſque omnibus præteritis, confidenter affirmat, ſibi adeſſe, quo me meomet gladio juguler. *Quorſum enim* (inquit) *ſpectant querelæ Poli de infelici Legationis ſuæ in Gallia ſucceſſu? Quorſum, niſi ut illis deploret, ſe auſis ſuis*

in

in Gallia excidiſſe, Syſiphiumque moviſſe lapidem, dum Franciſcus I. dicam Henrico VIII. ſcribere noluit, ſed potius Polum ſuis ex terminis emigrandum demandavit. Ne me commenti, & fallaciæ poſtules, bona fide ex Tua Diatriba adſeram Poli verba. Ita eſt, bona fide affert ex mea Diatriba Kieslingius, quæ recitat, at non proinde commenti, & fallaciæ notam effugiat. Commento enim, & fallaciæ tribuenda eſt Hiſpanica Poli Legatio in Belgicam commutata, & prætermiſſio eorum quæ declarant, Belgicam quoque collatis inter Pontificem, & Principes ambos, nimirum Carolum, & Franciſcum, conſiliis ſuſceptam a Polo fuiſſe; primam illam fallaciam verba ipſa a Kieslingio recitata ſat apertam faciunt; alteram vero binæ Poli Epiſtolæ, videlicet XVII. & XVIII. primi Tomi. Has adeat Kieslingius, & certo certius deprehendet, querelas, quibus comminiſcitur me jugulari, ſuum ipſius jugulum petere. Hæ enim ſpectant ad deplorandum miſeras rerum vices ex infidis eorundem Principum promiſſis, quippe qui utilia, & præſentia, honeſtis, & futuris præferre quandoque conſueverint, reliquorum hominum inſtar, ut cordate loquentem audivimus Scriptorem illum Gallum, dum vixit, Aulæ ſuæ Proceribus acceptiſſimum, quorum ſupereſt adhuc vel unus ſaltem ejuſdem librorum fautor inſignis, inſignior præterea ob Magiſtratum, quem ab annis plurimis gerit, & ob multijugam doctrinam,

qua

Digitized by Google

qua omnino pollet cum eximiis aliis animi dotibus, quas valde propius admirari mihi contigit, dum Pariſiis agerem. Inanis autem eſt conſolatio, quam Kieslingius ſe capere dicit ex mea Epiſtola Pariſienſibus Academicis, Sociis meis, inſcripta, qua opportunum mihi viſum fuit Poli Legationes ab omni labe vindicare, namque & ipſi, mea illa Epiſtola lecta, fateri adacti ſunt (cujuſce rei ad manus habeo indubia documenta) neminem eſſe, qui factorum veritatem Poli literis certiſſime confirmatam in dubium vocare inpoſterum valeat. Fruſtra itaque Kieslingius lucubrationis ſuæ paginas 52. & 53. implendas cenſuit Synopſi, quam ipſemet confinxi, illius Epiſtolæ; nam argumentationes, quibus in ea uſus ſum ad tuenda Poli geſta in rebus Henrici Regis, multo validius, tanquam prorſus innocua, eadem propugnant, quam ipſis officiant incerti illi rumores, quos anſam mihi præbuiſſe affirmavi Epiſtolæ illius conſcribendæ.

Tandem recitatis p. 54. & 55. meis quibuſdam ad deteſtandam Henrici Regis ſævitiam, & præſertim impietatem in cineres S. Thomæ Cantuarienſis teſtimoniis, & p. 56. Burnetii verbis, de Primatu ſibi adrogato ab Henrico Rege, hæc ſubdit: *Quid quid tandem hujus rei ſit, ſive juſte, ſive injuſte in hoc reformationis negotio egerit Henricus VIII. non tamen video, quo auctoritatis fundamento niſus ipſum a ſocietate Eccleſiæ non tantum, ſed ex*

 Re-

Regno ſuo expellere , & excommunicationis fulmine petere potuerit Paullus III. Præjudicata, & nondum ad evictam jam fidem præſtita eſt ſententia, Epiſcopum Romanum eſſe caput non ſolum totius Eccleſiæ, ſed & omnium Imperatorum & Principum. Si id confutare vellem, denuo omnium Reformatorum & Lutheranorum ſcrinia expilare deberem, qui tam contra ſpiritualem, quam temporalem Romani Pontificis poteſtatem ſcripſerunt. Bene utique Kieslingius manus ſuas ab ea expilatione abſtinere conſtituit; nam certe ne verbum quidem ad eandem ego repoſuiſſem, ut intra præfixos diſputationi noſtræ limites immotus perſiſterem. Hac ipſa de cauſa quæcumque ille in triginta ſubſequentibus paginis, quibus Epiſtola illa ſua abſolvitur, congeſſit, tacitus prætereo; ſiquidem ibi hiſtoria deſcribitur ſuſceptæ ab Henrico VIII. emendationis. Hujuſce autem tractationis in meis Scriptis nec vola, nec veſtigium.

Hæc demum ſunt verba, quibus ſuam illam Epiſtolam claudit Kieslingius: *Defunctus nunc ea, quam ſupra promiſi, de exponenda emendatione Eccleſiæ Anglicanæ ab Henrico VIII Angliæ Rege ſuſcepta, provincia, calamum ſepono, Tuoque* EMINENTISSIME PATER PURPURATE, *examini relinquo ea, quæ de hoc argumento paullo prolixius ediſſerui. Collando Tuum in his documentis eruendis, & in lucem proferendis rebus ad emendationis negotium maxime ſpectantibus, ſtudium plane indefeſſum, certiſſime convictus, hunc laborem omni laude majorem, Eccleſiæ & Lutheranæ,*

&

& Reformatæ , & Romanæ maxima allaturum eſ-ſe emolumenta. Maxima utique Lutherani, & Proteſtantes conſequi poſſent emolumenta ex documentorum, quæ ipſe omnium primus in publicam lucem edidi, ingenti copia, ſiquidem illis authoritatem, & fidem adjungerent, quam in rebus hiſtoricis Epiſtolico commercio in primis deberi, nemo eſt, qui ambigendum putet. Addit vero: *Nullum hoc, mea ex ſententia, Tua perſona digniorem aggredi potuiſſe*, EMINENTISSIME PATER, *laborem, qui immortalem Tibi conciliare poteſt nominis memoriam, mercedem Tuorum negotiorum difficillimorum longe præſtantiſſimam. Etenim, ſi ætatem, qua annum jamjam ſexageſimum ſeptimum agis, Venerande ſenex, conſidero, concatenatum Tuum admiror ſtudium, dum omne tempus, quod a negotiis graviſſimis reliquum eſt, non quieti, his annis haud denegandæ, impendis, ſed ſenectutem otio erudito totam ſacram eſſe cupis. Profecto in Te vivum* CATONIS *contemplor exemplum, qui ſenio jam confectus de ſe prædicare poterat: Conſcientia bene actæ vitæ, multorumque benefactorum recordatio jucundiſſima eſt. Memoria vitæ bene actæ, & multorum benefactorum in profuſis in pauperes largitionibus, & utiliſſimis ſcriptis conſpicuorum, Tibi quin ſit dulciſſima, non dubito. Annuat porro Deus optimus Tuis meditationibus, vegetamque & tranquillam Tibi largiatur ſenectutem, ex animo precor.* Venerandi ſenis, qua me Kieslingius dignatur, compellationem haud-

E 2 qua-

Digitized by Google

quaquam contumelioſam reputo, dummodo quicumque mea Scripta ad Catholicæ Eccleſiæ cauſas tutandas etiam recens omnino evulgata perlegerit, crudam in iis, viridemque ſenectam ſe agnoſcere fateatur. Hujuſcemodi vere eam eſſe, quam divina mihi beneficentia impertitur, palam inſuper cuivis feciſſe arbitror Rheticum, & Helveticum iter, quod intra quadraginta quinque dies a Diœceſis meæ finibus uſque ad S. Gallum equitando peregi proximo Autumno, præterea labores cum Paſtorales, tum literarios, quibus, ut primo Brixiam ex eo itinere redux attigi, me dedidi adeo aſſidue, ut extra ambitum Epiſcopalium Ædium intra tres menſes, qui ferme jam effluxerunt, ne ſemel quidem jucundæ deambulationis cauſa pedem moverim. Quid vero? quum hæc ipſa adverſus Kieslingium lucubratio conſcripta ſit poſt medium menſem Decembrem, hocque expirante abſoluta, quo binarum hebdomadarum ſpatio contigit, ut ſolemni cæremonia quindecies deſcendendum mihi fuerit in Cathedralem Eccleſiam, habendæ inſuper ducentorum, & quinquaginta Clericorum ſacræ Ordinationes, ac demum adeundæ Eccleſiæ Jeſuitarum poſtremo anni die, proximo autem Theatinorum ad largiendam innumeræ ad eas de more confluenti multitudini, ipſum Corpus Chriſti manibus meis geſtando, benedictionem. Invalidam ad munia ea omnia ſenectam, teſtor Deum, ita mihi perincommode ceſſuram, ut præ illa mortem exoptem.

Ha-

Hactenus de Kieslingiana Epiſtola. Ad Te ipſum modo jucundiſſime revertor, Breitingere, ac primo veniam peto, ſi ex eadem pannum non adeo brevem hiſce literis aſſuere conſilium ceperim, quod illa mihi ſeſe obtulerit, ut jam dixi, dum Tecum fabulandi nondum finem feciſſem. At veniam ab utroque noſtrûm Kieslingius deprecetur, oportet, propterea quod ei collibuerit, *pannoſam fæcem morientis aceti* mihi ſorbendam præbere, poſtquam lata vel in illo ſuo Lipſienſi Athenæo de Poli rebus a me vindicatis ſententia (hanc in Animadverſionibus ad nuperrimam Schelhornii Epiſtolam evulgare ipſe me Schelhornius adegit) jure dicendum de eo argumento mihi videretur, *Claudite jam rivos pueri, ſat prata biberunt*. Duo autem illa, quæ Epiſtolæ tuæ finem imponunt, me magnopere delectarunt, ſcilicet primo Brixianæ Sacrorum Bibliorum Hebraico idiomate Editionis notitia, cujus proferendæ anſam Tibi præbuerit mea ad Clariſs. Virum Jo. Antonium Saxium Epiſtola, quæ prima eſt Decadis IV. Latinarum; deinde vero notitia Cantilenarum veterum, vetere lingua Teutonica conſcriptarum, ex Codice Regio Pariſienſi, in hoc genere unico, tua opera publicandarum, *Ut ille Theſaurus* (ſic ipſe loqueris) *qui in Chriſtianiſſimi Regis Bibliotheca* C. *prope annos ab hominum memoria remotus delituit, multiplicatis exemplaribus publici juris fiat, ac Germaniæ quaſi poſtliminio reſtituatur*. Fateor, utramque notitiam iſtam acceptiſſimam mihi fuiſſe; primam

quidem, quod valde lætor, Hebraici illius Codicis, qui modo in Berolinenſi Bibliotheca aſſervatur, præſtantiam tuo etiam præconio celebrari, ac proinde eundem jure a me fuiſſe recenſitum inter ſingularia decora typorum Brixianorum, imo Brixianæ literaturæ, quam in Epiſtola illa ad Saxium cum Mediolanenſi certare poſſe amice contendi, renaſcentium literarum ætate. Hebraicis autem literis me ab adoleſcentia mediocriter tinctum fuiſſe, fidem Tibi faciet Oratio de Moſaica Hiſtoria, Decade prima earundem Latinarum incluſa. Quod ſpectat ad alteram eam notitiam, compertum jam Tibi fecit Epiſtola illa, qua deſcriptionem Autumnalis itineris mei Rhetici, & Helvetici complexus ſum, me illud peragentem, Schilteri Theſaurum Antiquitatum Teutonicarum, quibus diebus in Benedictinis iſtarum partium Cœnobiis moratus ſum, inter ea volumina ſelegiſſe, quæ otio illi meo ſolando inſervirent. Imo vero meminiſſe potes, me, ut primo Te coram rogaſſem, quidnam foret, quod nunc in publicos uſus meditareris, narrareque mihi cœpiſſes de Codice illo Regio Pariſienſi, me, inquam, ſtatim leviter ſubmonuiſſe (nec enim fallor) in eo Schilteriano Theſauro ſpecimina Cantilenarum, de quibus dicebas, oculis meis occurriſſe. Quare facile intelligis, fore, ut palato meo arrideant cupediæ illæ Teutonicæ, quarum inſtruendarum Te cogitationem nequaquam depoſuiſſe, literis tuis certiorem me feciſti.

Ut

Ut autem aliorum, quibus mea hæc Epiſtola legendam ſe dederit, ad eas ipſas dapes expetendas palatum exacuam, eoſdem certiores facio, in elencho, quem mihi humane tranſmiſiſti, CXXXVIIII. Summorum virorum, qui ea Carmina fecerunt, nomina recenſeri, atque ab iſtis eundem initium ſumere. *I. Imperator Henricus. II. Rex Chunradus junior. III. Rex Scotiæ Tyro, & Tridenbrant Filius. IV. Rex Bohemiæ* Wenceslaus. Sequuntur deinde nomina aliorum, quorum plerique ſunt Helvetii, aut Suevi nobiles, qui Imperatoris Henrici aulam ſecuti ſunt. Hæc vero ad elenchi illius finem de eorum carminum venuſtate adnotaſti: *Sunt magna ex parte carmina Anacreontica & amatoria, de vere & æſtate, de mulieribus, de vino &c. &c. quibus vero tenerrimus animi affectus mille modis ad vivum exprimitur, ut non poſſis non mirari ejus ætatis homines, quos nobis ut feroces & ab humanitate alienos plerumque fingimus, tam delicatis ſenſationibus & exquiſitiſſimis voluptatis illecebris affici & tantopere capi potuiſſe. Quin etiam in numeris & carminum generibus tantam varietatem obſervare licet, ad quam hujus ætatis ars metrica ſterilis & inculta videri poſſit.*

Antequam Epiſtolam iſtam concludam, cujus magnam partem conſtituit Kieslingii illa, quam impugnare opus habui, ſcias, velim, eundem una cum ipſa ad me tranſmiſiſſe, in novum benevoli ſui erga me animi argumentum, Diſſertationem

Phi-

Digitized by Google

Philologico-Hiſtoric. *De lacrymis Vatum ſacrorum Inſpirationis divinæ teſtibus ad Oraculum II. Reg. VIII. com.* 10. 11. in Auditorio Theologico die XV. Decembris MDCCXLVII. habitam ipſomet Auctore, & Præſide. Hanc quoque perlegi, ac ſtatim, ut verum fatear, miratus ſum, quanta cum dexteritate, & calliditate difficilem, ſcopuloſumque locum, vix propoſito ſuæ illius lucubrationis argumento, Author evaſerit, nimirum lacrymas a Chriſto in morte Lazari, & magnæ paſſionis tempore largiter effuſas, quæ certe affectus indicarunt humanos, & naturales, ac proinde theſin ab Authore probandam evertunt. Hanc enim §. I. his verbis declarat: *Prophetarum, Jeſu, & Apoſtolorum lacrymæ ex viſione, & revelatione periculorum imminentium profluxerunt;* & §. II. *Aliquid divini in his ipſorum lacrymis latere, eaſdemque divinæ revelationis, & inſpirationis eſſe teſtes, affirmare haud erubeſcimus*. Diluendum igitur eidem erat, objectum ex utriſque illis lacrymis Chriſti. Foſſam autem ſaltu tranſiliens, *Mitto*, inquit, *lacrymas a Chriſto in morte Lazari, & magnæ paſſionis tempore largiter effuſas: Jo. XI.* 35. *Hebr. V.* 7. Tritum effatum de omni quæſtione, quæ ſolvitur per verbum *Neſcio*, æque vere dici poſſe de verbo *Mitto*, quemadmodum hic, ita ſuperius in Pauli III. & Cardinalis Poli rebus enucleandis, mille modis comprobavit Kieslingius. Incipit deinde §. III. his verbis: *Operæ pretium duximus, res inter Eliſæum, & Haſaelem*

Digitized by Google

ſaelem quondam geſtas, memoria ſane, & commentatione dignas, paullo curatius contemplari, noſtriſque meditationibus aliquantiſper adaugere. Res illas quas poſtea in medium profert a pag. 5. ad p. 15. nihil prorſus facere ad argumentum, de quo agere inſtituit, mecum fatebitur quiſquis eaſdem illas paginas omnes evolvat; imo faſſus quodammodo eſt ipſe Kieslingius, dum ea pag. 15. hæc habet: *Ne vero extra orbitam proſiliat meditatio, in viam, qua egreſſus ſum, nunc redeo.* In viam autem ita redit, ut longius aberrare ab eadem dignoſcatur. Explicat enim a p. 15. ad p. 21. inflictas ab Haſaele Iſraelitis calamitates, hiſque verbis narrationes ſuas concludit: *Sufficere hæc poſſunt inſtituto noſtro, quo res ab Haſaele geſtas tradere placuit*. Magis, magiſque extra oleas vagatur, dum poſtea differit de modo, quo uſus eſt Deus in revelatione Eliſæo facienda, de geſtibus, & affectibus Prophetæ dicentis, agentiſve, de callidis, & ſpurcis gentilium ſacrificulorum geſticulationibus, de Reliquiarum, & Imaginum cultu inter Pontificios uſitato, de artibus aliorum etiam extra Romanæ Eccleſiæ pomœria ad ementiendam inſpirationem adhibitis, de vera revelatione, hujuſque neceſſitate, de divinæ inſpirationis, ac vocationis veritate, de miraculis. Hæc omnia octodecim paginas implent ſcilicet a p. 21. uſque ad p. 38. abſtinetque in iis prorſus Kieslingius ab omni lacrymarum mentione, excepto quod pag. 28. Templum, quod Romæ extat, appellaturque Mariæ lacry-

cry-

crymoſæ, more ſuo vituperat; imo vero ea mentio in reliquis etiam quibuſvis, quæ præcedunt, Diſſertationis ejus paginis, ſcilicet poſt propoſitum §. I. §. II. & §. III. ejuſdem argumentum omnino deſideratur, præterquam p. 13. ubi jejune admodum ſcribitur: *Continuit aliquantiſper Propheta* (Eliſeus) *lacrymas, ſingultuſque repreſſit; ſed dolor ſuperavit animi conſtantiam, & lacrymas expreſſit*. Quæ ipſa tamen humanum tantum, & naturalem affectum deſignant. Saltem propoſitum Diſſertationi illi ſuæ argumentum Kieslingius, eam claudens, ad memoriam revocaſſet. At poſtquam paginis illis poſtremis prolixius egiſſet (nulla ibidem, ut dixi, mentione facta lacrymarum) de divina revelatione, inſpiratione, vocatione, ac ultimo loco de miraculis, his tantum verbis Diſſertationem abſolvit: *Demonſtraſſe mihi nunc videor ea, quæ his pagellis, ſtrictis tantum calamis deducenda, & eruenda videbantur*.

Unum pro Epiſtolæ hujus coronide ſupereſt, ut aliquid ſcilicet Tibi reponam ea de re, cujus Te cupidum literæ tuæ demonſtrarunt, nimirum, ut *ſi quos habuit Italia Sæc. XII. Danteſios, aut Petrarchas, qui ſua ætate fuerint aliquod nomen adepti*, eos Tibi indicare non gravarer. Fatebor ingenue, multum abfuiſſe Italum ſolum, ut Sæculo illo XII. Poetas ferret, quorum carmina eam laudem promereri poſſint, qua ipſe donaſti Cantilenas Teutonicas a Te quam primum evulgandas. Addam deinde, ex amore, quo Brixianam hanc Urbem, cui præſum Epiſcopus,

pro-

Digitized by Google

proſequor, inveſtigaſſe me diligenter ſuperioribus diebus, quo jure inter illos vetuſtiores Poetas ab Jo. Mario Creſcimbenio *Della Volgar Poeſia Vol. V. p.* 44. recenſeatur Albertanus, Brixianus Judex, qui deſinente Sæc. XII. & ineunte XIII. floruiſſe comperitur; deprehendiſſeque, Creſcimbenii dictum eo fundamento carere, quo unice ille innititur, extare videlicet Albertani carmina in Bibliotheca Strozziana Florentiæ. Codices enim Strozzianos ſex, qui Albertani illius opera varia complectuntur, proſas tantum exhibere (iis tamen partitionibus aliquando diſtinctas, ut numeros poeticos, quos *Terzine* dicimus, in ſpeciem repræſentent) humaniſſime certum me fecit per literas Florentia datas Eques Joannes Giraldus, bonarum artium amator, & iis inſigniter excultus; idemque præterea mihi ſcripſit, æque ac in Strozziana, in aliis Florentinis, Albertani numeros deſiderari, quos ſcilicet ſua, vel doctorum amicorum perſcrutatio detegere valuerit.

Atque in hunc modum meæ huic Epiſtolæ finem impono die XXV. Januarii, etſi, eandem dum inchoarem ante dimidium menſem Decembrem, eo ipſo a me abſolvi poſſe exiſtimaverim. Ne tamen id accideret niſi poſt aliquot dies Januarii, in cauſa fuit, ut vidiſti, Kieslingii Epiſtolæ vigiliis Nativitatis Domini interventus; ut accideret autem vergente tantum ad finem eodem Januario, Albertanus noſter effecit. Reſtat tamen, ut officia mea deferri a Te depoſcam Hagenbu-

chio

chio Collegæ tuo præſtantiſſimo, a quo literas recens accepi, eaque eruditione refertas, cujus illuſtria documenta (admodum jam conſpicua in Epigraphicis, quas edidit, Epiſtolis) efferet magis, magiſque in lucem Epiſtola a me quantocius exaranda ad Etruſcæ Academiæ Socios de variis Boethiani Diptychi, quod Brixiæ poſſidemus, explicationibus; Zimermanno pariter, tuo & ipſi Collegæ, cujus lucubrationem quandam quum legiſſem apud San-Gallenſes degens, admiratus ſum vehementer Scriptoris ingenium, nec dubito me adhuc amplius illud admiraturum, ut primo ad manus habebo alias ejuſdem Scriptiones, quarum elenchum ſuis ille literis mihi datis per ſummam comitatem adjunxit, ut meo deſiderio ſatisfaceret; Fueslino tandem, qui maxime me devinxit ſuo illo ſtudio, quod adhibitum a ſe fuiſſe, mihi ſcripſit, ut ex oppido, ubi ſedem habet, Tigurina ex urbe ad eoſdem San-Gallenſes pergenti officioſus occurreret. Memorandus autem ante hos omnes mihi fuerat ampliſſimus, nobiliſſimuſque eorundem Mecœnas Blaurerus, Civicæ iſtius Bibliothecæ Præfectus; quippe qui, ut ab Heideggero Bibliopola veſtro, cujus Epiſtolico commercio valde delector, intellexi, benigne profeſſus eſt, libros meos omnes, eidem Bibliothecæ dono datos, ut primum iſthuc advenerint, honorificentiorem, quam certe mereantur, ſedem ſuo juſſu in illa occupaturos. Vale.

Brixiæ die XXV. *Januarii* MDCCXLVIII.

A01 1467705

Digitized by Google